

- (۱) منبع رفع نیازهای انسانی امکاناتی است که در اختیار انسان قرار داده شده است.
محرك انسان برای فعالیت و تلاش است، و نامحدود است.
- (۲) نیازها انسان موجودی سیرناپذیر است که با برآورده شدن قسمتی از نیازهایش احساس بیننازی به او دست نمیدهد، بلکه نیازهای جدیدی در او شکل میگیرد.
- (۳) منابع و امکانات: دارای دو ویژگی میباشند.
- الف) منابع و امکانات بشر محدود است و بهدلیل محدود بودن دانش فنی بشر نمیتواند از تمام منابع استفاده لازم را ببرد.
- ب) قابلیت مصرف متعدد دارند. به عبارتی بیشتر منابعی که در دسترس انسان قرار دارد فقط برای رفع یک نیاز معین به کار نمیروند.
- بهترین روش استفاده از منابع و امکانات
- ملاك *بهترین بودن* یعنی با استفاده از منابع بتوان بیشترین میزان تولید را بهدست آورد و به سطح بالاتری از رفاه رسید.
- بازیگران و فعالان در عرصه ی اقتصاد
- الف) خانوارها بهعنوان مصرف کنندگان
- ب) بنگاهها بهعنوان تولیدکنندگان
- ج) دولت: با نظارت بر عملکرد تولیدکنندگان آنها را ملزم به رعایت ضوابط و قوانین میکنند و سیاستهایی را اعمال میکنند تا تولید يك کالا رونق پیدا کند و یا بیکاری در يك بخش از جامعه کاهش یابد.
- د) سازمانهای اقتصادی بین المللی مثل سازمان تجارت جهانی گات، بانک جهانی، صندوق بین المللی پول و ... که نقش نظارتی در اقتصاد جهان دارند.

تعریف علم اقتصاد

- (۱) شباهت در همه ی علوم بررسی روابط علت و معلول است.
- (۲) در تمام شاخه های علوم، دانشمندان به دنبال یافتن روابط علت و معلولی بین پدیدههای مورد مطالعه هستند و بدین منظور به انجام مشاهدات، جمع آوری اطلاعات و سپس طبقه بندی آنها میپردازند.

۳) اقتصاددانان توانسته‌اند ماهیت روابط علت و معلولی بین پدیده‌های اقتصادی را کشف کنند. به‌عنوان مثال، با افزایش قیمت یک کالا، تقاضا

کاهش می‌یابد. با افزایش نرخ بهره بانکی میزان پس‌انداز افزایش می‌یابد.

۴) امروزه در عرصه‌ی اقتصاد برای رسیدن به هدفی خاص:

الف) سیاست‌هایی را طراحی و اجرا می‌کنند.

ب) نتایج اجرای آنها را از قبل پیش‌بینی می‌نند.

ج) با پیش‌بینی مشکلاتی که ممکن است در عرصه‌ی اقتصاد بروز کند، روش‌هایی برای جلوگیری از آنها ارائه می‌دهند.

که همگی نتیجه‌ی شکل‌گیری و تکامل علم اقتصاد است.

۵) اقتصاد علمی است که انتخاب بشر را به‌صورت رابط‌هی بین منابع و عوامل تولید کمیاب که مورد استفاده مختلف دارند و نیازهای مادی و

نامحدود انسان را بررسی می‌کند.

هدف علم اقتصاد: راهنمایی انسان برای انجام بهترین انتخاب و به‌کارگیری بهترین روش جهت استفاده از منابع و امکانات خویش است.

اهمیت علم اقتصاد: اگر جامع‌های به دنبال حفظ استقلال سیاسی و فرهنگی خود می‌باشند باید به رشد و پیشرفت اقتصادی به‌عنوان مهمترین

ابزار توجه کند.

علم اقتصاد بدین جهت دارای اهمیت بسیاری است که راه انتخاب بهتر را به انسان آموزش می‌دهد.

علم اقتصاد و تعالیم اسلامی

۱) اسلام ضمن تأکید بر قناعت و پرهیز از مصرف‌گرایی (محدود کردن نیازهای انسان) نعمتهای الهی را بیحد و حصر و نامحدود معرفی می‌کند.

نامحدود بودن نیازها به‌معنی مصرف‌گرایی و تأکید بر مظاهر مادی نیست.

۲) در غرب (جامعه مصرفی) افزایش مصرف و تجملات هدف است.

۳) در اسلام با ارتقای سطح فرهنگی و تعالی فکری انسان که برای تحقق این امر سرمایه‌گذاری برای تأسیس نهادهای فرهنگی ضروری است.

۴) هر دو جامعه نیازهای نامحدود و منابع محدودی دارند.

۵) فرض نامحدود بودن نیازهای انسان با الگوی مصرفی اسلامی لزوماً ناسازگار نیست.

۶) به - دلیل پایین بودن دانش فنی، استفاده نادرست و مصرف بیش از حد این تفکر پیش می‌آید که منابع محدود است. لذا بین پیش‌فرضهای

اولی‌هی علم اقتصاد و تعالیم اسلامی تقابلی وجود ندارد.

مثال: در طراحی عمومی مسئله اقتصادی پیشفرض نادرست کدام است؟

(۱) نیازهای انسان با افزایش درآمد کاهش مییابد. (۲) منابع تولید محدودند.

(۳) منابع به صورتهای گوناگون مورد استفاده قرار میگیرند. (۴) نیازهای بشر میل به فزونی و گسترش دارند.

پاسخ: (۱)

تعریف کالا: شیئی که برای رفع یکی از نیازهای انسان مورد استفاده قرار میگیرد.

خدمات: مجموعه افعالی است که بهوسیله ی انسان صورت میگیرد و قسمتی از نیازهای انسان را برطرف میکند و قابل لمس نیست مثل خدمات

پزشکان و معلمان و

کالاهای مصرفی و واسطه‌های

(۱) کالاهایی که بهطور مستقیم توسط خانوارها مصرف میشوند، کالاهای مصرفی نام دارند.

(۲) کالاهایی که برای ادامهی فرآیند تولید و تبدیل آنها به کالاهای مختلف دیگر بهکار میروند، کالاهای واسطه‌ای نامیده میشوند. گوجه‌فرنگی

که خانوارها خریداری میکنند کالای مصرفی است، ولی زمانی که کارخانه‌ها برای تهیه رب خریداری میکنند، کالای واسطه‌ای نامیده میشود.

(۳) کالاهای بادوام در فرآیند تولید که بهوسیله ی بنگاه‌های تولیدی بهکار گرفته میشوند (کالاهای سرمایه‌ای) نامیده میشوند.

(۴) کالاهای ضروری و تجملی

هزینه ی فرصت

چون منابع تولید قابلیت مصرف متعدد دارند، اگر به مصرف خاصی برسانیم، از مصارف دیگر صرف‌نظر کرده‌ایم. به عبارتی هزینه‌های فرصت

بیانگر آن چیزی است که از آن صرف‌نظر کردیم.

مثال: در قطعه زمینی میتوان ۲۰۰ کیلوگرم ذرت به ارزش ۲۰/۰۰۰ ریال و یا ۲۲۰ کیلوگندم به ارزش ۲۱/۰۰۰ ریال برداشت نمود. با توجه به اصل

تغییرپذیری منابع تولید اگر اقدام به کشت گندم نماییم؛

الف) هزینه ی فرصت به کدام محصول تعلق میگیرد؟

ب) هزینه ی فرصت متعلقه چند ریال است؟

(۱) ذرت- ۲۰/۰۰۰ ریال (۲) گندم- ۲۱/۰۰۰ ریال (۳) ذرت- ۲۱/۰۰۰ ریال (۴) گندم- ۲۰/۰۰۰ ریال

پاسخ: (۱)

فصل ۲) آشنایی با شاخصهای اقتصادی

۱) میزان تولید کالا و خدمات نشاندهنده ی قدرت اقتصادی يك جامعه است.

۲) رفاه → مصرف → درآمد → تولید

۳) اهمیت حسابداری ملی: تأثیر بهکارگیری سیاستهای اقتصادی مختلف را بر سطح زندگی مردم و رشد اقتصادی جامعه بررسی کرد.

تولید ملی و اندازهگیری آن

۱) یکی از مهمترین متغیرهایی که حسابداری ملی به مطالعه آن میپردازد تولید کل است.

۱) کالا و خدمات نهایی مورد نیاز مردم را تولید کند.

۲) فعالیتهای تولیدی

۲) ارزش کالا و خدمات را که از قبل تهیه شده است افزایش دهد.

۳) حمل کالا به مراکز مصرف جزء فعالیت تولیدی است.

شرایط محاسبه ی کالا و خدمات در حسابداری ملی

۱) از بازار عبور کند: ۱) تولیدکننده در ازای پرداخت پول آن را به مصرفکننده تحویل دهد.

۲) فعالیتهایی که برای نیازهای شخصی خانوار صورت میگیرد در حسابداری ملی منظور نمیشود.

۳) فعالیت تولیدی زنان خانهدار حساب میشود ولی خدمات آنها در منزل حساب نمیشود.

۲) کالا و خدمات نهایی در حسابداری ملی منظور میشود.

ارزش کالاهای واسطه‌ای در حسابداری ملی منظور نمیشود چون يك بار در کالاهای نهایی حساب شده است و ارزش آنها در بطن کالاهایی

نهایی است.

۳) تولید در محدوده مکانی معین صورت گیرد.

تولید داخلی: ارزش فعالیتهایی که در داخل يك کشور تولید شده اعم از اینکه عاملین تولید مردم خود آن کشور باشند و چه تولید

خارجیهایی مقیم کشور، لذا تولید آن گروه از مردم کشور که در خارج اقامت دارند محاسبه نمیشود.

تولید ملی ارزش فعالیتهای افرادی است که تابع يك کشور هستند چه عاملین داخل و چه عاملین خارج، لذا ارزش فعالیتهای خارجیهایی

مقیم داخل حساب نمیشود.

۴) قانونی و مجاز باشد.

فعالیهایی مثل قاچاق اقتصاد زیرزمینی محاسبه نمیشود.

استهلاك سرمايه ثابت

سرمايه هاي يك کشور مثل ساختمان، ابزارآلات و ماشين آلات، به مرور زمان مستهلك ميشوند. به هزينههاي جايجزيني سرمايه هاي فرسوده

استهلاك ميگويند که بايد از محل توليد کل پرداخت شود، پس فرق توليد ناخالص و خالص در استهلاك است.

درصد مستهلك شده $\times$ ارزش کالاي سرمايههاي = هزينه استهلاك

G.N.P توليد ناخالص ملي: بالا بودن آن نشاندهنده ي قدرت اقتصادي و توليد بيشتري و استفادهي بهينه از تمام عوامل توليد است.

ارزش پولي کليه ي کالاها و خدمات نهايي که اعضاي يك ملت در طول يك سال توليد ميکنند.

G.D.P توليد ناخالص داخلي: ارزش پولي کليه ي کالا و خدمات نهايي که در طول يك سال در مرز جغرافيايي يك کشور توليد ميشود.

تذکر: در لبنان نيروي کار و سرمايه هاي زيادي از آن خارج ميشود، ولي در هنگ کنگ، مهاجر و سرمايه زيادي به آن وارد ميشود.

براي انجام تحليلهاي اقتصادي در کشورها از يکي از اين دو شاخص استفاده ميکنند.

استهلاك سرمايه- توليد ناخالص داخلي= توليد خالص داخلي

استهلاك سرمايه- توليد ناخالص ملي= توليد خالص ملي

قيمت $\times$ مقدار توليد کالا و خدمات= توليد ناخالص داخلي

درآمد ملي: همانند شاخصهاي ديگر نشاندهنده ي قدرت اقتصادي و ميزان توانايي و سطح رفاه جامعه است.

درآمد ملي دربرگيرندهي مجموع درآمدهايي است که در طول نصيب اعضاي جامعه ميشود.

سودي که نصيب شرکت ميشود + درآمد صاحبان مشاغل آزاد + درآمد صاحب املاک (اجاره) +

درآمد صاحب سرمايه (سود) + حقوق (دستمزد) = درآمد ملي

درآمد سرانه= درآمد ملي تقسيم بر جمعيت

درآمد سرانه معيار بهتري براي اندازهگيري سطح زندگي و رفاه افراد جوامع مختلف ميباشد و سهم متوسط هر فرد جامعه در ميزان توليد يا درآمد آن جامعه است.

مثال ۱: از طريق اطلاعات داده شده توليد خالص داخلي و ناخالص داخلي (از راست به چپ) کدام است؟

- الف) تولید ۵۰ تن ذرت از قرار هر تن ۵ میلیون ریال
 ب) تولید ۴۰ دستگاه ماشین آلات کشاورزی به ارزش ۲۴۰۰ میلیون ریال
 ج) خدمات ارائه شده به وسیله ی بخش خصوصی

۶ ۱

ارزش ماشین آلات

د) تولید ۱۵۰ تن مواد غذایی هر تن ۶ میلیون ریال

ه) استهلاك

۳ ۲

ارزش مواد غذایی

$$x = \Rightarrow \text{ارزش ذرت } ۵۰ \dots\dots\dots ۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰ // m$$

$$\Rightarrow ۲۴۰۰ m \text{ ماشین آلات (ب)}$$

۱

۴۰۰ ۲۴۰۰

۶

$$\Rightarrow x = m \text{ خدمات (ج)}$$

$$\Rightarrow x = ۱۵۰ ۶ ۹۰۰ m \text{ مواد غذایی (د)}$$

$$G.D.P = + + + = 250 \ 2400 \ 400 \ 900 \ 3950 \text{ میلیون ریال}$$

میلیون ریال

۱۸۰۰ ۲

۶۰۰ ۹۰۰

۳ ۳

$$= x = \text{هزینه ی استهلاك}$$

$$= - = ۳۳۵۰ \ ۶۰۰ \ ۳۹۵۰ \text{ تولید خالص داخلی}$$

ج) تولید خالص داخلی ۳۳۵۰ میلیون ریال- تولید ناخالص داخلی ۳۹۵۰ میلیون ریال

مثال ۲: اطلاعات فرضی مربوط به یک جامعه ۲۰ میلیون نفری است.

۱) کدام ردیف سودی است که به صاحب سرمایه تعلق

میگیرد و کدام ردیف مال الاجاره است؟

۲) درآمد ملی و سرانه کدام است؟

۳) مفهوم درآمد سرانه چیست؟

پاسخ:

۱) ردیف سود است و ردیف ۳ اجاره میباشد.

۲)

۲

۱۶۰ ۲۴۰

۳

$m = x =$ درآمد صاحبان مشاغل آزاد

۱

۲۲۰ ۶۶۰

۳

$m = x =$ سودی که نصیب شرکتها میشود

$m = x =$ درآمد ملی ۲۴۰ ۱۶۰ ۶۶۰ ۲۲۰ ۸۸۰ ۲۱۶۰

۲۱۶۰

۱۰۸

۲۰

$m =$ درآمد سرانه

۳) درآمد سرانه سهم متوسط هر فرد در میزان تولید و یا درآمد يك جامعه است.

مثال ۳: از طریق طلاعات داده شده تولید خالص ملی چقدر است؟

الف) تولید ناخالص داخلی ۵۰۰/۲۸ میلیون ریال

ب) درآمد ایرانیهای مقیم خارج ۲۲۰۰ میلیون ریال

ج) درآمد خارجیهای مقیم ایران ۶۰۰۰ میلیون ریال

د) استهلاك ۱۰ درصد G.N.P

پاسخ:

$GNP // = + - = 28\ 500\ 2200\ 6000\ 24\ 700$

۱۰

۲۴ ۷۰۰ ۲۴۷۰

۱۰۰

/ = x = سهم استهلاك

= - = توليد خالص ملي ۲۴ ۷۰۰ ۲۴۷۰ ۲۲ ۲۳۰ //

محاسبه توليد كل

در اقتصاد يك جامعه بهطور معمول دو گروه فعاليت دارند.

(۱) عرضهكننده عوامل توليد

(۱) خانوارها (حقيقي)

(۲) تقاضاكننده کالا و خدمات

۱مزد و حقوق ۲۴۰ميليون ريال

۲درآمد صاحبان مشاغل آزاد ۲

۳

درآمد مزد و حقوقبگيران

۳درآمد صاحب مستغلات ۶۶۰ميليون ريال

۴سودي كه نصيب شركتها ميشود ۱

۳

درآمد صاحب مستغلات

۵درآمد صاحب سرمايه ۸۸۰ميليون ريال

(۱) تقاضاكننده عوامل توليد

(۲) بنگاه (حقوقی)

(۲) عرضهكننده کالا و خدمات

توليد كل از سه روش محاسبه ميشود:

(۱) روش هزينه‌اي: كل پولي است كه از طرف خانوارها به سمت بنگاه جريان پيدا ميكند كه نشانگر ارزش كل کالا و خدماتي است كه خانوار

خريداري و مصرف کرده است كه از جمع هزينه‌هاي مصرفي تمام خانوارها به‌دست مي‌آيد.

(۲) روش درآمدي: كل پولي است كه از طرف بنگاه به خانوار پرداخت ميشود كه نشاندهنده ي ارزش پولي كلي ي عوامل توليدي است كه در

جريان توليد به كار گرفته ميشود.

همزمان با فعالیتهای تولیدی در سطح جامعه، مقداری درآمد ایجاد میشود که معادل ارزش پولی کالاها و خدمات تولید شده است که این درآمد

بین صاحبان عوامل تولید تقسیم میشود.

این درآمد معادل حاصلجمع ارزش پولی کالاها و خدمات تولید شده است.

روش تولید (ارزش افزوده)

چون ارزش هر کالا و خدماتی یک بار در محاسبه ی تولید کل منظور میشود، چنانکه بیش از یک بار حساب شود (احتساب مضاعف) گفته

میشود که برای جلوگیری از تکرار از روش ارزش افزوده استفاده میکنند.

قیمت مادهای اولیه ... + ارزش افزوده مرحلهی دوم + ارزش افزوده مرحلهی اول = ارزش کل تولیدات

تذکر ۱: برای پیدا کردن ارزش افزوده در هر مرحله از فرمول زیر استفاده میکنیم.

ارزش مرحلهی ماقبل - ارزش یک مرحله = ارزش افزوده

تذکر ۲: برای پیدا کردن ارزش یک مرحله از رابطهی زیر استفاده میکنیم.

ارزش مرحلهی ماقبل + ارزش افزوده آن مرحله = ارزش یک مرحله

مثال ۱: از طریق اطلاعات داده شده ارزش کل تولیدات چقدر است؟

(۱) ارزش الوار ۲۸۵۰

(۲) ارزش چوببری ۳۰۰۰ A

(۳) ارزش افزوده مبلسازی ۱۲۵ B

= + = ۳۱۲۵ ۱۲۵ ۳۰۰۰ ارزش کل تولیدات (۱)

ارزش افزوده چوببری (۲) (۳۰۰۰ ۲۸۵۰ ۱۵۰ - = A

= + + ۳۱۲۵ ۱۲۵ ۱۵۰ ۲۸۵۰

مثال ۲: از طریق اطلاعات داده شده؛

(۱) ارزش افزوده مرحلهی C؛

(۲) قیمت نهایی کدام است؟

ارزش مرحلهی ۷۵۰ A

ارزش افزوده مرحلهی ۱۵۰ B

ارزش مرحلهی ۱۰۲۵ C

ارزش افزوده مرحله‌ی D ۲۵

$$B = + = ۷۵۰ + ۱۵۰ = ۹۰۰ \text{ ارزش مرحله‌ی B}$$

$$C = - = ۱۰۲۵ - ۹۰۰ = ۱۲۵ \text{ ارزش افزوده مرحله‌ی C}$$

$$۲) = + = \text{قیمت نهایی } ۱۰۲۵ - ۲۵ = ۱۰۵۰$$

محاسبه به قیمت جاری و قیمت ثابت

ارزش تولیدات جامعه اعم از تولید ناخالص داخلی و تولید ناخالص ملی برحسب پول ملی سنجیده میشود و چون ارزش پول دائماً در نوسان است.

اگر ارزش کل تولیدات در سال جاری (سال موردنظر) به قیمت جاری (قیمت روز) محاسبه شود، نشاندهنده ی تورم میباشد، که رشد تولید

(مقدار) را نشان نمیدهد.

ولی اگر ارزش تولیدات در سال جاری به قیمت ثابت (سال پایه) محاسبه شود، نشاندهنده ی رشد تولید (مقدار) است و اثر تورم را از بین برده

است.

برای جلوگیری از اثر تورمی، سالی را به عنوان سال پایه در نظر میگیریم و سپس ارزش تولیدات در سال جاری را به قیمت سال پایه محاسبه

میکنیم.

برای محاسبه ی ارزش تولیدات به قیمت ثابت از فرمول زیر استفاده میکنیم:

قیمت سال پایه $\times$ مقدار تولید کالا و خدمات در سال جاری = (حقیقی GNP) ارزش تولیدات در سال جاری به قیمت ثابت

مثال ۱: از طریق اطلاعات داده شده؛

الف) ارزش تولیدات در سال ۹۰ به قیمت سال ۸۹ چقدر است؟

ب) ارزش تولیدات در سال ۹۰ به قیمت جاری کدام است؟

قیمت ۹۰ تولید ۹۰ قیمت ۸۹ مقدار تولید ۸۹ کالا

۲۰

۳۰

۱۰

۳۰

۱۵

۲۰

۱۰

۲۰

۶

۲۰

۵

۱۵

الف

ج ب

الف) برای محاسبه ی ارزش تولیدات در سال ۹۰ به قیمتهای ثابت از رابطهی زیر استفاده میکنیم:

قیمت سال $\times$ ۸۹ تولید سال = ۹۰ ارزش تولیدات در سال ۹۰ به قیمت ثابت

(الف ۳۰۰ ۱۰ ۳۰۰)

(ب ۷۲۰ ۱۲۰ ۳۰۰ ۳۰۰ ۳۰۰ ۲۰ ۱۵)

(ج ۱۲۰ ۲۰ ۶)

$\square = \times$

$\square$

$\square = \times \Rightarrow + + =$

$\square$

$\square = \times$

ب) برای محاسبه ی ارزش تولیدات در سال جاری به قیمت جاری، از رابطهی زیر استفاده میکنیم:

قیمت سال $\times$ ۹۰ تولید سال = ۹۰ GNP اسمی

(الف ۶۰۰ ۲۰ ۳۰۰)

(ب ۱۲۵۰ ۲۰۰ ۴۵۰ ۶۰۰ ۴۵۰ ۳۰ ۱۵)

(ج ۲۰۰ ۱۰ ۲۰)

$\square = \times$

$\square$

$\square = \times \Rightarrow + + =$

?

$$? = \times$$

مثال ۲: ارزش کل تولیدات در سه سال متوالی اول، دوم و سوم به ترتیب ۲۲۰۰، ۱۸۵۰ و ۳۶۰۰ میلیارد ریال (است. با انتخاب سال اول به عنوان

سال پایه، ارزش کل تولیدات بر اساس سال پایه به ترتیب ۲۰۰۰، ۱۸۵۰ و ۳۴۵۰ میلیارد ریال) است. مطلوب است؟

(الف) افزایش مقدار تولید در سال دوم و سوم نسبت به سال اول

(ب) افزایش قیمت در سال دوم و سوم نسبت به سال اول

(ج) کدامیک از اعداد نشان‌دهنده ی رشد تورم است؟

پاسخ:

واقعی GNP اسمی GNP سال

۱۸۵۰

۲۰۰۰

۳۴۵۰

۱۸۵۰

۲۲۰۰

۳۶۰۰

اول

دوم

سوم

(الف) افزایش مقدار تولید در سالهای دوم و سوم نسبت به سال اول:

۱۵۰ ۱۸۵۰ ۲۰۰۰

۱۶۰۰ ۱۸۵۰ ۳۴۵۰

$$? = -$$

?

$$? = -$$

(ب) افزایش قیمت در سالهای دوم و سوم نسبت به سال اول:

۲۰۰ ۲۰۰۰ ۲۲۰۰

۱۵۰ ۳۴۵۰ ۳۶۰۰

$[- ?]$

$[?]$

$[- ?]$

(ج) ۲۰۰ و ۱۵۰ نشاندهنده ي رشد تورم است.

بخش ۲) تولید و بازار

فصل ۱- تولید

تعریف تولید: برای آنکه بتوانیم کالا و خدمات مورد نیاز خود را با استفاده از منابع و امکانات موجود تهیه کنیم به کار و تلاش نیاز داریم.

سلسله اقداماتی که برای تبدیل منابع به کالاهای مورد نیاز صورت میگیرد، همان (تولید) است.

تولیدکنندگان: محصولات برخی مؤسسات بهصورت مستقیم به مصرف مردم میرسند، ولی برخی از محصولات بهصورت غیرمستقیم به مصرف

مردم میرسند مثل فولاد و لاستیک.

بهطور کلی فعالیت دو گروه تولیدکنندگانی که محصولاتشان بهصورت مستقیم و غیرمستقیم به مصرف مردم برسد، به نوعی مکمل هم هستند.

انگیزهی تولیدکنندگان

در دنیای واقعی انگیزهی تولیدکنندگان از تولید کالا و خدمات کسب سود است. ولی بپذیریم انگیزهی بسیاری از تولیدکنندگان در فعالیتهای

روزمره خدمت به هموعان است که نوعی (عبادت) است. به عبارتی خدمت به هموعان بخشی از انگیزهی تولیدکنندگان است.

هزینه، درآمد، سود

هزینه تولید: مبالغی که تولیدکنندگان برای تولید صرف میکنند هزینه تولید نام دارد. مثل: دستمزد کارگران، هزینه ی خرید مواد اولیه، اجاره‌ی

ساختمان، هزینه ی استهلاک سرمایه و مالیات بر تولید

درآمد: با فروش محصولات مقداری پول بهدست میآید که درآمد نام دارد.

سود: تفاوت درآمد و هزینه است.

ی هزینه کل- درآمد کل= سود

(۱) اگر «هزینه ی کل < درآمد کل» باشد، مؤسسه توليدي سود برده است.
(۲) اگر «درآمد کل = هزینه ی کل» باشد، اصطلاحاً نقطه‌ي سربه‌سر نامیده میشود.
(۳) اگر «درآمد کل > هزینه ی کل» باشد، مؤسسه توليدي ضرر کرده است.
براي جلوگیری از زیان باید هزینه‌هاي تولید را کاهش دهند. همچنین تولیدکنندگان براي بهدست آوردن سود بیشتر یا جلوگیری از زیان باید درآمد خود را افزایش دهند.

(۱) بازار مناسب پیدا کنند.

براي افزایش درآمد

(۲) فروش کالا با قیمت مناسب ضروري است.

بعضي از تولیدکنندگان بهجاي کسب سود در کوتاه مدت به فکر سود در آینده هستند، که بایستی کالاهای خود را با قیمت پایین‌تر بفروشند تا مشتری بیشتر جذب کرده و به اعتبار خود اضافه کنند.

در بعضي موارد تولیدکنندگان بهجاي صرفه‌جویي در هزینه‌هاي تولید سعی میکنند کالا را با کیفیت بهتر عرضه کنند و به خاطر کسب سود

بیشتر در آینده از بخشي از سود فعلي صرف‌نظر میکنند.

عوامل تولید: شامل سه دسته میباشد.

(۱) منابع طبیعی: مثل معادن، جنگلها، که منابع طبیعی تحت عنوان (زمین) معرفی میشود.

(۲) نیروي انساني: که مهمترین نقش را در جریان تولید دارد و از آن تحت عنوان عامل کار نام برده میشود.

(۳) سرمایه: انسان براي بهره‌برداري از منابع طبیعی به ابزار و تجهیزات نیازمند است.

عامل سرمایه دربرگیرنده‌ي مجموعه امکاناتي است که به‌عنوان حاصل کار گذشته‌ي انسان در جریان تولید مورد استفاده قرار میگیرد. به کالاهای

بادوامي که در جریان تولید به‌کار گرفته میشود «سرمایه» میگویند.

طبیعت + کار = سرمایه

از سرمایه براي فعالیت توليدي خود استفاده میکنند و قیمت سرمایه را به صاحب آن میپردازند. صاحب سرمایه در مقابل در اختیار قرار دادن

(۷) سرمایه ی خود توقع دارد در عایدی مؤسسه‌ي توليدي شریک باشد.

مثال: تولیدکنندگان براي بهدست آوردن سود بیشتر یا جلوگیری از زیان کدام اقدام را انجام میدهند؟

(۱) افزایش درآمد (۲) کشف بازار مناسب براي محصولات خود

۳) کاهش قیمت کالا ۴) استاندارد مصرف

پاسخ: ۱)

9

فصل ۲) بازار

نحوی تصمیمگیری و اقدام تولیدکنندگان و مصرف کنندگان و نیز واکنش آنها نسبت به تغییرات و وضعیت اقتصادی را «رفتار اقتصادی» گویند.

بررسی رفتار اقتصادی مصرف کنندگان

بهطور کلی انگیزهی مصرف کنندگان از خرید کالا رفع نیاز است.

۱) عامل اصلی: قیمت

عوامل مؤثر در تقاضا: سطح درآمد

۲) عوامل فرعی سلیقهی مصرفکننده (رجحان)

قیمت سایر کالاها کالاهای جانشینی

کالاهای مکمل

مهمترین عامل در تقاضای مصرفکننده قیمت کالای موردنظر است. یعنی با افزایش قیمت تقاضا کاهش و با کاهش قیمت تقاضا افزایش مییابد.

بهعبارتی تقاضا با قیمت رابطهی عکس دارد و منحنی آن در شرایط عادی از چپ به راست نزولی است. (قانون تقاضا بیانگر رابطهی معکوس قیمت

و مقدار تقاضا است.) با افزایش قیمت يك کالا مصرف کنندگان انگیزهی بیشتری برای صرفهجویی در مصرف آن خواهند داشت.

بهعنوان مثال، با افزایش قیمت گوشت قرمز، تقاضا برای گوشت سفید افزایش خواهد یافت.

نکته: هرگونه تغییر مکان هندسی روی منحنی تقاضا از A به B یا C به B فقط در اثر تغییر قیمت کالای موردنظر است.

در منحنی تقاضا، نقاط بالاتر نشاندهنده ی قیمت بیشتر و تقاضای کمتر و نقاط پایینتر مبین قیمت کمتر و تقاضای بیشتر است.

نزولی بودن منحنی تقاضا بیانگر آن است که با افزایش قیمتها مقدار تقاضا کاهش مییابد و برعکس.

قانون تقاضا: چگونگی رابطهی معکوس بین تقاضا و قیمت را نشان میدهد.

بررسی رفتار تولیدکنندگان [عرضهکنندگان]

انگیزهی تولیدکنندگان از تولید يك کالا کسب سود است.

(۱) عامل اصلی: قیمت کالا

عوامل مؤثر در عرضه الف) هزینه ی تولید

(۲) عوامل فرعی

ب) پیشبینی تولیدکنندگان در مورد رونق یا رکود بازار

مهمترین عامل مؤثر در عرضه، قیمت کالا است. با افزایش قیمت يك کالا میزان تولید و عرضه یاب
ي آن افزایش مي د و برعکس، زیرا افزایش قیمت

به معنی کسب سود بیشتر است و این امر تولیدکنندگان را تشویق میکند که بر میزان فعالیت خود
بیفزایند. همچنین باعث میشود که

تولیدکنندگان جدید نیز وارد میدان شوند به امید کسب سود به فعالیت بپردازند.

نکته: هرگونه تغییر مکان هندسی روی منحنی تقاضا از A به B یا C به B فقط در اثر تغییر قیمت
کالای موردنظر است.

در منحنی عرضه نقاط بالاتر مبین قیمت بیشتر، عرضی بیشتر و نقاط پایینتر مبین قیمت کمتر،
عرضی کمتر میباشد. منحنی عرضه

نشاندهنده ی چگونگی رفتار اقتصادی تولیدکنندگان است.

قانون عرضه: چگونگی رابطه ی مستقیم بین عرضه و قیمت را نشان میدهد.

A•

B•

C•

•D

x

P

A•

B•

C•

x

P

D•

S

تبادل و قیمت تعادلي

عامل هماهنگي عرضه و تقاضا قیمت کالا است.

نکته: در بازار در قیمت‌های بالاتر از تعادل:

(۱) تقاضا < عرضه

⇐ که مازاد عرضه داریم از طرف فروشندگان قیمت‌ها کاهش می‌یابد.

(۲) عرضه > تقاضا

در قیمت‌های پایینتر از تعادل:

(۱) عرضه < تقاضا

⇐ که کمبود عرضه داریم از طرف خریداران قیمت‌ها افزایش می‌یابد.

(۲) تقاضا > عرضه

به‌طور کلی در قیمت‌های بالاتر و پایینتر از تعادل فاصله‌ی عرضه و تقاضا کاهش می‌یابد. به‌طور کلی هرگاه در بازار قیمت تعادلي نباشد، عواملی

آن را به سمت قیمت تعادلي پیش می‌برد. اگر قیمت در حال افزایش باشد، به‌دلیل کمبود (فزونی تقاضا بر عرضه)، قیمت به سمت قیمت تعادلي

پیش می‌رود. اگر قیمت در حال کاهش باشد به‌دلیل مازاد (فزونی عرضه بر تقاضا) قیمت به سمت قیمت تعادلي پیش می‌رود.

نکته: در قیمت تعادلي الزاماً بین عرضه و تقاضا تساوي برقرار می‌شود و کمبود عرضه (مازاد تقاضا) و کمبود تقاضا (مازاد عرضه) وجود ندارد و

همگی صفر است.

بازار چیست؟

(۱) ارتباط مجموعه‌ی خریداران و فروشندگان يك کالا و نحوه‌ی رفتار و عکسالعمل آنها نسبت به تغییر عوامل اقتصادی است و نه ضرورتاً مکان

خاصی که بازار نامیده می‌شود.

(۲) وضعیت خریداران و فروشندگان يك کالا و منطقی که بر رفتارشان حاکم است.

(۱) رقابت

انواع بازار

(۲) انحصار

رقابت: اگر در بازار تعداد کثیری فروشنده وجود داشته باشد که بین آنها رقابت حاکم باشد، بازار رقابتی نامیده میشود.

انحصار: هرگاه در بازار فقط یک تولیدکننده وجود داشته باشد و رقیبی نداشته باشد، اگر فردی بخواهد کالای موردنظر را تهیه کند باید به سراغ

تولیدکننده منحصر بفرد برود که به این وضعیت بازار انحصار میگویند.

در بازار رقابت زمانی تولیدکنندگان میتوانند سهم بیشتری به دست آورند که بتوانند دو اقدام زیر را انجام دهند:

الف) افزایش کیفیت محصول ب) پایین آوردن قیمت

در نتیجه رقابت بین تولیدکنندگان به نفع مصرف کنندگان است، ولی کاهش شدت رقابت بین تولیدکنندگان به ضرر مصرف کنندگان است.

هرچه تعداد تولیدکنندگان زیادتر و رقابت فشرده تر باشد، منافع بیشتری نصیب مصرف کنندگان میشود. هرگاه در بازار بین خریداران رقابت

وجود داشته باشد به نفع فروشندگان است، ولی وضعیت انحصاری خریدار باعث میشود که فروشندگان مجبور شوند کالای خود را با قیمتی که

خریدار انحصارگر تعیین میکند به او بفروشند.

مثال: با توجه به نمودار مقابل که بازار پرتقال در شهر تهران را نشان میدهد، به پرسشهای زیر پاسخ دهید.

الف) در قیمت ۳۰۰ ریال چه مبلغ کالا تقاضا میشود؟

ب) در قیمت تعادل ارزش مبادله چقدر است؟

ج) در قیمت ۱۰۰ ریال چند واحد کالا لازم است تا بازار به تعادل برسد؟

د) در قیمت ۱۰۰ ریال چند واحد کالا بایستی عرضه شود تا تمام تقاضاکنندگان

بتوانند به تقاضای خود پاسخ دهند؟

ه) در قیمت ۱۰۰ ریال مقدار عرضه ۲۰ واحد است در حالی که در تعادل مقدار عرضه ۳۰ واحد است، یعنی اگر ۱۰ واحد کالا اضافه شود، بازار به

تعادل خواهد رسید.

و) در قیمت ۱۰۰ ریال تقاضا ۵۰ واحد است در حالی که عرضه ۲۰ واحد، اگر ۳۰ واحد کالا عرضه شود، تمام تقاضاکنندگان میتوانند به تقاضای

خود پاسخ دهند.

بخش ۳) مدیریت کلان اقتصادی

فصل ۱ - آیا دولت باید در اقتصاد دخالت کند؟

۱) از زمان شکلگیری نخستین تمدنهای بشری نیاز به نهادهای که امور جوامع را به عهده بگیرد، احساس میشد؛ که بهتدریج نخستین دولتها بهوجود آمدند.

۲) با گذشت زمان و تکامل جوامع برای دستیابی به فناوریهای نوین و پیشرفتهای سریع در تسخیر طبیعت و کشف قوانین حاکم بر آن محدودهی اقتدار دولت وسیعتر شد.

۳) با شکلگیری امپراتوریهای بزرگ و گسترش حوزهی اقتدار دولتها تشکیلات دولتی پیچیدهتر شد. تذکر: دولتها چه بزرگ و چه کوچک در گذشته وظایف محدود و نسبتاً مشخصی داشتند که شامل حفظ نظم جامعه و مقابله با تجاوز دشمنان بود. روابط مالی دولتها با شهروندان به دو صورت بود:

۱) اخذ مالیات و خراج از مردم

۲) هزینه کردن مالیات (بیشتر درآمد صرف پرداختهای جاری دولت میشد). (مثل پرداخت حقوق کارکنان کشوری و لشکری اهداف اقتصادی دولت) نقش اقتصادی دولت

۱- ایجاد اشتغال کامل: به شرایطی اطلاق میشود که همه ی جویندگان شغل دارای شغلی باشند و بیکار وجود نداشته باشد. برای رسیدن به

اشتغال بایستی شرایط رونق اقتصادی، یعنی پایان بخشیدن به دوران رکود را فراهم کرد.

۲) ثبات اقتصادی: در حالت تورم افراد کمدرآمد ج ر امعه برای تأمین کالاهای مورد نیاز خود با مشکل روبه و میشوند و رفاه عمومی کاهش

مییابد. دولت بایستی تلاش کند تا از افزایش قیمتها جلوگیری کند و تورم را مهار کند.

۳) رشد و توسعه اقتصادی: سیاستهای اقتصادی دولت میتواند حرکت جامعه را به سمت توسعه کند کند یا بر سرعت آن بیفزاید.

۴) بهبود وضع توزیع درآمد: مصلحان اجتماعی و معلمان اخلاق بر ضرورت حمایت و کمک اقشار ثروتمند به فقرا و افراد کمدرآمد تأکید میکنند

و نهضت‌های اجتماعی و سیاسی بزرگ با شعار تلاش برای بهبود زندگی فقرا شکل گرفته و گسترش یافته است.

منظور از دخالت دولت چیست؟

۱) عرضه کالا و خدمات

فعالیت‌های دولت در عرصهی اقتصاد بر دو قسمت است.

۲) وضع قوانین و سیاستگذاری در اقتصاد

۱- عرضيه کالا و خدمات:

دولت ميتواند با سرمايه گذاري، در بازار بعضي از کالاها و خدمات وارد شود و به توليد، عرضه و فروش آنها بپردازد. در اين زمينه دولت با

تأسيس شرکتهاي دولتي به فعاليت ميپردازد مثل شرکت ملي نفت که دولت با عرضه و فروش فرآوردههاي نفتي کسب درآمد ميکند.

ممکن است در بعضي شرايط خاص دولت به ناچار برخي مؤسسات توليدي و تجاري را تحت پوشش بگيرد و بدین ترتيب، در بازار توليد و عرضيه بعضي کالاها و خدمات درگير شود.

اين وضعيت به دليل بروز جنگ تحميلي در کشور ما اتفاق افتاد و دولت به ناچار مالکيت و ادارهي برخي واحدهاي صنعتي و توليدي را بهعهده گرفت.

دليل عدم سرمايه گذاري بخش خصوصي در برخي از رشتهها:

الف) عدم اطمینان از سودآوری

ب) نیاز به ۷) سرمايه ی اوليهي زياد مثل توليد فولاد

12

۲) وضع قوانين و سياستگذاري در اقتصاد:

۱) دولت براي هدايت اقتصاد در مسير مطلوب و موردنظر خود و با هدف ايجاد نظم و انضباط در عرصه فعاليتهاي اقتصادي جامعه قوانيني را

وضع ميکند و سياستهايي را براي اجرا در کشور طراحي ميکند.

۲) هدفهاي نظير:

الف) کاهش مصرفگرايي

ب) محدود ساختن واردات و مصرف بيروييهي کالاهاي وارداتي

ج) برنامهريزي در جهت بهکارگيري فناوريهاي نوين

د) افزايش فعاليتهاي توليدي

ه) سرمايه گذاري در مناطق محروم کشور

۳) در محدودهي وضع قوانين و سياستگذاري، دولت با فرض آگاهي کامل از وضع اقتصادي و آنچه بايد انجام شود، به تدوين قوانين و مقررات ميپردازد.

اختلاف نظر بين اقتصاددانان دربارهي نقش دولت در اقتصاد

گروهی اعتقاد دارند دولت باید به‌طور جدی در عرصه‌ی اقتصاد فعالیت کند. زیرا بدون حضور دولت و نقش قوی آن، اقتصاد کشور نمیتواند در

مسیر درست و مناسب پیش برود.

گروهی دیگر معتقدند دولت نباید در عرصه‌ی اقتصادی وارد شود و دخالت کند. چون با دخالت دولت وضعیت اقتصاد بهتر نمیشود و اعتقاد به

اقتصاد آزاد دارند.

در نتیجه دو گروه فکری را میتوان از یکدیگر تفکیک کرد.

الف) مدافعان نقش قوی و پررنگ دولت در اقتصاد که اقتصاد آزاد بدون حضور قوی دولت را فاقد کارایی میدانند.

ب) طرفداران اقتصاد آزاد که مخالف حضور و نقش جدی دولت در اقتصادند.

تفاوت دو گروه از اقتصاددانان درباره‌ی نقش دولت در اقتصاد

۱- عرصه‌ی کالاها و خدمات: طرفداران اقتصاد آزاد معتقدند اگر دولت در این حوزه وارد شود و تصدی کارخانه‌ها، معادن و صنایع را در دست خود

بگیرد، نمیتواند آنها را به‌صورت کارآمد اداره کند. آنها اعتقاد دارند بخشی خصوصی به روشی مناسبتر و با مدیریت کارآمدتر میتواند از

عهده‌ی ادارهی این فعالیتها برآید.

طرفداران اقتصاد آزاد شواهد فراوانی را از مدیریت ناکارآمد دولتی در کشورهای مختلف ارائه میکنند و اعتقاد دارند اگر بخش خصوصی در این

حوزه‌ها جایگزین دولت بشود، این فعالیتها به‌صورت سودآور اداره شده و در نهایت جامعه از آن منتفع خواهد شد.

طرفداران حضور دولت در اقتصاد میگویند که بخش خصوصی در کشورهای در حال توسعه تجربه‌ی کافی برای تصدی فعالیت ندارد و لازم است از

حمایت دولت برخوردار باشد و اعتقاد دارند بخش خصوصی به‌دلیل توجه به سود خود، شاید صلاحیت لازم را برای تصدی چنین فعالیتهایی را ندارد.

۲) وضع قوانین و سیاستگذاری در اقتصاد: طرفداران اقتصاد آزاد میگویند برای وضع قوانین و سیاستگذاری در اقتصاد باید اطلاعات کافی از

اقتصاد و جنبه‌های مختلف آن داشت. در صورتی دولت موفق است که اطلاعات روشن و دقیقی از اقتصاد کشور داشته باشد که معمولاً چنین

نیست. اگر قانونگذاری بدون اطلاعات لازم انجام بگیرد، ممکن است به‌جای آثار مثبت شاهد آثار منفی باشیم. به عبارت دیگر، دولت به‌جای

اینکه اقتصاد را در مسیر درست هدایت کند، آن را به بیراهه خواهد برد.

در حال حاضر بسياري از اقتصاددانان به تركيب اين دو ديده‌گاه و دستيابي به تركيب بهينه از دولت-بازار رأي مي‌دهند. به‌طوري كه دولت در بعضي

عرصه‌هاي محدود از اقتصاد فعاليت كند و در عين حال، بخش خصوصي و بازار نيز بتواند بدون محدوديت به گسترش ابعاد فعاليتهاي خود بپردازد.

در سالهاي اخير دولت در اجراي اصل ۴۴ قانون اساسي سهم خود را در اقتصاد كاهش داده و موجبات تقويت بخش خصوصي در اقتصاد كشور شده است.

و اين به معني حركت در مسير دستيابي به تركيب بهينه از حضور دولت و مشاركت بخش خصوصي است.

مثال: منظور از اقتصاد (دولت و بازار) چيست؟

(۱) دولت در بعضي عرصه‌هاي نامحدود فعاليت كند، بخش خصوصي و بازار با محدوديت به گسترش ابعاد فعاليت خود بپردازند.

(۲) دولت و بخش خصوصي همواره به‌صورت نامحدود به گسترش فعاليت خود ادامه دهند.

(۳) دولت و بخش خصوصي همواره به‌صورت محدود به گسترش فعاليت خود ادامه دهند.

(۴) دولت در بعضي عرصه‌ها به‌صورت محدود در اقتصاد فعاليت كند، ولي بخش خصوصي به‌صورت نامحدود به گسترش ابعاد فعاليت خود بپردازد.

پاسخ: (۴)

* دانش‌آموزان عزيز فصل ۲) بخش ۳ را كه قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران است، عيناً بايد از كتاب درسي مطالعه كنند.*

13

فصل ۳) بودجه و دولت- چرا دولتها اقدام به تنظيم بودجه مي‌كنند؟

(۱) از عوامل اصلي تعيين‌كننده هزينه‌هاي دولت ميزان درآمد آن است.

(۲) هماهنگ كردن درآمدها و هزينه‌هاي عمومي به‌وسيله ی (ابزار) بودجه صورت مي‌گيرد.

(۳) بودجه سندي است شامل پيشبيني درآمدها و هزينه‌هاي عمومي طی يك سال كه با قدرت اجراي مشخص و عمليات معين در جهت رسيدن

به اهداف تعيين شده تنظيم ميشود.

(۴) بودجه در حقيقت مهم‌ترين و اساسي‌ترين سند در دستگاه مالي و اداري كشور است.

(۵) بودجه يك سند پيشبيني و يك برنامه‌ي كار براي آينده است. ارقام بودجه به‌طور تخميني تعيين ميشود.

اهميت بودجه

الف) ارزیابی اهداف: ارزیابی اهداف دستگاه‌های دولتی از طریق تنظیم بودجه تحقق مییابد. با توجه به اینکه دستگاه‌های مالی درآمد

محدودی دارند و هدف‌های متعددی برای مصرف این درآمدها وجود دارد، بودجه می‌تواند بیانگر ارزش نسبی اهداف تعیین شده باشد.

تذکر: ۱) بودجه را سابقاً سازمان برنامه و بودجه تدوین میکرد که بعدها به عنوان سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی تغییر یافت. هماکنون سازمان

معاونت برنامه‌ریزی و راهبردی ریاست جمهوری متن بودجه را تدوین مینماید.

تذکر: ۲) بودجه يك برنامه‌ی مالی است که طرز تقسیم وجوه عمومی را بین احتیاجات متنوع دستگاه‌های اداری کشور تعیین میکند.

ب) هماهنگ ساختن نظریات: هدف دیگر بودجه هماهنگ کردن نظریات متصدیان امور در برنامه‌ی اداری کشور است، چون در مورد بهترین

ترتیب مصرف کردن وجوه عمومی برای تحقق بخشیدن به اهداف، عقاید متفاوتی وجود دارد.

تذکر: زمانی که لایحه‌ی بودجه به تصویب میرسد و صورت قانونی پیدا میکند، اگر هم کسی با طرز تقسیم وجوه عمومی پیشبینی شده در آن

موافق نباشد، خود را به پیروی از اصول ذکر شده در بودجه و اجرای آن مکلف میداند.

ج) کسب مجوز قانونی برای دولت: با تصویب بودجه، به دولت اجازه داده میشود که از راه‌های پیشبینی شده در بودجه درآمدهایی کسب

کند و هزینه‌هایی را بپردازد، که از نظر سیاسی اهمیت زیادی دارد. هر زمان مجلس با یکی از پیشنهادات دولت موافق نباشد، مؤثرترین راه برای

جلوگیری از برنامه‌های پیشنهادی دولت تصویب نکردن بودجه‌ی آن است.

ت) ارتباط فعالیتهای دولتی و غیردولتی: به‌طور کلی نظام اقتصادی جامعه از دو قسمت دولتی و غیردولتی تشکیل شده است.

ارتباط و تناسب این دو بخش با یکدیگر در وضعیت اقتصادی کشور اهمیت فراوانی دارد. با روشن شدن میزان درآمدها و محدودهی هزینه‌های

دولت به‌وسیله‌ی بودجه این ارتباط روشنتر میشود.

بودجه از آغاز تا پایان

- تنظیم و پیشنهاد بودجه:

الف) تنظیم و پیشنهاد بودجه طبق اصل ۵۲ قانون اساسی بودجه‌ی سالانه‌ی کل کشور توسط دولت تهیه میشود.

ب) متن پیشنهادی بودجه را سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور تدوین و پس از تصویب هیئت دولت به مجلس تقدیم میکند که «لایحه‌ی

بودجه» نام دارد.

(ج) لایحه‌ی بودجه شامل: يك ماده واحده و چندین تبصره است.

- ماده واحده، رقم كل درآمدها و هزینه‌های يك سال را مشخص میکند.

- تبصره دربردارنده‌ی ضوابط و مقررات خاص مربوط به چگونگی کسب درآمد و صرف هزینه‌های پیشبینی شده در بودجه است.

(۲) تصویب بودجه:

طبق اصل ۵۲ قانون اساسی تصویب بودجه‌ی سالانه‌ی کشور از وظایف مجلس شورای اسلامی است.

- دولت موظف است لایحه‌ی بودجه سال بعد را تا آذرماه هر سال به مجلس تقدیم کند.

- لایحه‌ی بودجه ابتدا در کمیسیون بودجه‌ی مجلس و سپس در جلسه‌ی علنی مجلس بررسی میشود.

- مجلس موظف است لایحه‌ی بودجه‌ی سال بعد را قبل از پایان سال تصویب کند.

(۳) اجرای بودجه:

(الف) پس از به تصویب رسیدن لایحه‌ی بودجه در مجلس شورای اسلامی، این لایحه به قانون بودجه تبدیل میشود که برای تمام دستگاه‌های

دولتی لازماً اجرا است.

(ب) عملکرد مالی يك سال بخش دولتی در محدوده‌ی بودجه‌ی مصوب انجام میپذیرد.

(ج) در قانون بودجه علاوه بر ماده‌ی واحده و تبصره‌ها، بودجه‌ی هر دستگاه نیز به تفکیک و به ریز مواد وجود دارد.

(د) در صورت تصویب مجلس، اعتبارات هر يك از سازمانها و دستگاه‌های دولتی در محدوده‌ی بودجه‌ی مصوب تخصیص مییابد.

14

(۴) نظارت بر اجرای بودجه:

(الف) بودجه یکی از اهرم‌های هدایت اقتصاد جامعه است، در صورتیکه مجلس بر اجرای بودجه نظارت نکند، تصویب بودجه اهمیت خود را از

دست می‌هد.

(ب) در کلیه‌ی کشورهای جهان حق نظارت بر اجرای بودجه به‌عهده‌ی مجلس نمایندگان است.

(ج) اصل و ۵۵ و ۵۴ قانون اساسی بیانگر این است که اعضای دیوان محاسبات مستقیماً زیر نظر مجلس شورای اسلامی فعالیت میکنند.

مثال ۱: صورت مستخرج از دفاتر و اسناد مالی به دلیل مربوط بودن با چه موردی، سند بودجه محسوب نمیشود؟

(۱) اهداف تعیین شده (۲) دوره‌ی مشخص مالی (۳) اجرای عملیات مشخص (۴) ارقام تحقیافته

پاسخ: (۴)

مثال ۲: سند بودجه:

(۱) مربوط به مخارج انجام شده است. (۲) مربوط به درآمدهای وصول شده است.

(۳) از اسناد و دفاتر مالی گذشته استخراج میشود. (۴) یک پیشبینی و یک برنامه‌ی کاری برای آینده است.

پاسخ: (۴)

مثال ۳: در چه صورتی بودجه اهمیت خود را از دست میدهد؟

(۱) عدم نظارت از طرف شورای نگهبان (۲) عدم نظارت از طرف مجلس شورای اسلامی

(۳) عدم نظارت از طرف سازمان راهبردی (۴) عدم نظارت از طرف دیوان محاسبات

پاسخ: (۲)

د) دیوان محاسبات وظیفه رسیدگی به کلیه حسابهای وزارتخانهها، مؤسسات، شرکتهای دولتی و سایر دستگاههایی که به نحوی از بودجه‌ی

کل کشور استفاده میکنند را دارد، تا هیچ هزینه‌ای از محل اعتبارات مصوب تجاوز نکند و هر وجهی در محل خود به مصرف برسد.

خزانه:

از مهمترین دستگاههای مالی است که در اجرای بودجه نقش اساسی دارد. به عبارتی بانکدار بودجه است.

نکته‌ی ۱: در سند بودجه اهداف از جنبه‌ی پیشبینی خارج و کاملاً باید مشخص شده باشد.

نکته‌ی ۲: ارقام ماده واحد در بودجه مشخص نیست.

نکته‌ی ۳: ماده‌ی واحد و تبصره مشترکاً هم در قانون بودجه وجود دارد و هم در لایحه‌ی بودجه.

درآمدهای دولت:

(۱) مالیات

(۲) بهای خدمات

(۳) سود حاصل از سرمایه گذاری دولتی

(۴) استقراض

(۵) نشر اسکناس

الف) امروزه در اکثر کشورهای جهان یکی از ابزارهای مؤثر کسب درآمد برای دولتهاست.

- ۱ مالیاتها ب) تغییر و تکامل مالیات بستگی به وضع درآمد و سطح زندگی افراد جامعه دارد.

ج) مشخصات مالیات در هر کشور تابع شرایط اجتماعی و اقتصادی آن کشور است.

تعریف مالیات: قسمتی از درآمد یا دارایی افراد است که توسط دولت به موجب قانون از افراد جامعه دریافت میشود تا وسیله ی پرداخت هزینههای عمومی باشد یا در جهت اعمال سیاستهای مالی قرار گیرد.

نکته: آن دسته از خطمشیهای دولت که با اخذ مالیات تحقق مییابد را «سیاست مالی» میگویند که به بررسی آثار مالیات بر سایر متغیرهای کلان اقتصادی مثل سطح تولید، اشتغال، درآمد و قیمت میپردازد.

هدف دولت از اخذ مالیات

۱) منبع درآمد

۲) ابزاری برای رفع نابرابریهای اقتصادی و اجتماعی و توزیع عادلانهتر درآمدها

۳) ابزاری برای سیاستگذاریهای اقتصادی

15

انواع مالیات

- ۱ مستقیم: از اشخاص حقیقی یا حقوقی دریافت میشود. اولاً، پرداختکنندهی آن مشخص است. ثانیاً، میزان مالیات پرداختی مشخص است

مثل مالیات بر حقوق، ثروت، درآمد مشاغل، ارث

۲) غیرمستقیم: پرداختکنندهی آن ضمن خرید کالا مقداری مالیات هم پرداخت میکند یعنی قسمتی از بهای آن کالا مالیات غیرمستقیم است.

اولاً، پرداختکنندهی آن مشخص نیست. ثانیاً، میزان مالیات پرداختی مشخص نیست مثل مالیات بر سیگار، بنزین و ...

نکته: مالیات غیرمستقیم را افراد به میزان مصرف پرداخت میکنند و همه به يك نسبت میپردازند ولی مالیات مستقیم را مردم به نسبت درآمدها پرداخت میکنند.

انواع نرخهای مالیاتی

- ۱ نرخ ثابت مالیات: در این نرخ در ازای مقادیر مختلف درآمد نرخ مالیات تغییر نمیکند، ولی میزان مالیات متفاوت است. به عبارتی در وضع

نسبي افراد قبل و بعد از پرداخت مالیات هیچ تغییری ایجاد نمیشود و قادر به تعدیل وضعیت نسبی افراد نمیباشد.

نکته ۱: درآمد شخص A، ۲۰۰۰ تومان و شخص B ۰۰۰/۱۰ تومان است. حال اگر هر دو با نرخ ثابت ۲٪ مالیات بدهند ملاحظه میشود که در وضع

نسبی آنها هیچ تغییری ایجاد نشده است. قبل از پرداخت مالیات درآمد شخص B برابر شخص A است.

میزان مالیات شخص A : ۲۴۰ ۲۰۰۰

۱۰۰

= x

کل درآمد بعد از کسر مالیات: = - ۱۹۶۰ ۴۰ ۲۰۰۰

میزان مالیات شخص B : ۲۲۰۰ ۰۰۰ ۱۰

۱۰۰

= x /

کل درآمد شخص B بعد از کسر: = - ۹۸۰۰ ۲۰۰ ۰۰۰ ۱۰ /

ملاحظه میکنید، بعد از کسر مالیات هم درآمد شخص B برابر شخص A است.

نکته ۲: در نرخ ثابت همه ی افراد به يك نسبت ولي میزان متفاوتي مالیات میدهند و در ازاي مقادیر مختلف درآمد نرخ ثابت، ولي میزان مالیات متفاوت است.

۲) نرخ تصاعدي مالیات: نرخی را گویند که با افزایش درآمد افزایش و با کاهش درآمدها کاهش مییابد و در تعدیل درآمد و ثروت افراد جامعه مؤثر است و به دو صورت است:

الف) نرخ تصاعدي کلي: در این نرخ با اندك تغییر در میزان درآمد، کل درآمد فرد مشمول نرخ جدید مالیاتی خواهد شد.

مثال: طبق جدول زیر میزان مالیات پرداختي شخصي که ماهیانه ۰۰۰/۵۲ ریال درآمد دارد چقدر است؟

از کل درآمد فرد که ۰۰۰/۵۲ ریال است با نرخ ۶٪ مالیات گرفته میشود.

میزان مالیات پرداختي فرد

۶

۳۱۲۰ ۰۰۰ ۵۲

۱۰۰

= x /

ب) نرخ تصاعدي طبقه‌اي: برعكس تصاعد كلي با جزيي افزايش يا كاهش درآمد، ماليات بهشدت تغيير نمي‌كند.

درآمد فرد را طبقه، طبقه مي‌كنند؛ از هر طبقه با نرخ مشخصي ماليات كسر ميشود سپس ميزان مالياتهاي پرداخت شده را با هم جمع مي‌كنند.

مثال: با توجه به اطلاعات زير كه نرخهاي مالياتي را براي طبقات مختلف درآمد نشان مي‌دهد ميزان ماليات پرداختي فردي كه ماهيانه ۰۰۰/۶۵

ريال درآمد دارد چقدر است؟

درآمد نرخ ماليات

۰۰۰/۲۰

تا ۰۰۰/۳۰

تا ۰۰۰/۴۰

تا ۰۰۰/۶۰

تا ۰۰۰/۸۰

معاف

%۲

%۴

%۶

%۸

درآمد نرخ ماليات

۰۰۰/۲۰

۰۰۰/۳۰ تا ۰۰۰/۲۰ / از

۰۰۰/۵۰ تا ۰۰۰/۳۰ / از

۰۰۰/۶۰ تا ۰۰۰/۵۰ / از

۰۰۰/۸۰ تا ۰۰۰/۶۰ / از

معاف

%۲ نسبت به مازاد ۰۰۰/۲۰

۴٪ نسبت به مازاد ۰۰۰/۳۰

۶٪ نسبت به مازاد ۰۰۰/۵۰

۸٪ نسبت به مازاد ۰۰۰/۶۰

16

پاسخ:

۲

۲۰۰ ۰۰۰ ۱۰۰ ۰۰۰ ۲۰۰ ۰۰۰ ۳۰۰

۱۰۰

۴

۸۰۰ ۰۰۰ ۲۰۰ ۰۰۰ ۳۰۰ ۰۰۰ ۵۰۰

۱۰۰

۵

۵۰۰ ۰۰۰ ۱۰۰ ۰۰۰ ۵۰۰ ۰۰۰ ۶۰۰

۱۰۰

۶

۳۰۰ ۵۰۰ ۰۰۰ ۶۰۰ ۰۰۰ ۶۵۰

۱۰۰

///

///

///

//

= x = -

= x = -

= x = -

= x = -

میزان مالیات پرداختی = + + + = ۲۰۰ ۸۰۰ ۵۰۰ ۳۰۰ ۱۸۰۰ میزان مالیات

نکته ۱:

میزان مالیات $T_y = T \cdot y_i$ فرمول محاسبه ی میزان مالیات

درآمد $T_y = i$

y

= فرمول محاسبه ی نرخ مالیات

نرخ مالیات $i =$

نکته ۲: در کلیه ی نرخهای مالیاتی اعم از نرخ ثابت، تصاعد کلی و طبقهای در ازای مقادیر مختلف درآمد میزان مالیات متفاوت است.

انواع مالیاتها

۱) مالیات بر درآمد: مثل مالیات بر حقوق، درآمد مشاغل، درآمد کشاورزی و املاک که نوع آن هم مستقیم است.

۲) مالیات بر دارایی: از انواع دارایی اعم از منقول و غیرمنقول مثل خانه، زمین، اتومبیل و غیره اخذ میشود.

الف) یا در هنگام انجام معاملات وصول میشود.

۳) مالیات بر نقل و انتقال دارایی:

ب) یا نقل و انتقال دارایی افراد (پس از مرگ) مثل مالیات بر ارث

۴) حقوق و عوارض گمرکی: این مالیات بر تجارت خارجی (صادرات و واردات) گرفته میشود که علاوه بر ایجاد یک منبع درآمد یکی از ابزارهای

سیاستگذاری نیز هست.

۵) عوارض شهرداری: قسمتی از بهای خدماتی است که دولت برای مردم انجام میدهد.

نظافت شهر

آسفالت خیابان

شهرداری در ازای خدماتی که ارائه میدهد مثل: حفظ و زیبایي شهر

ها ایجاد پارك

و ...

وجوهی مثل عوارض اتومبیل و عوارض نوسازی دریافت میکند.

این عوارض در حقیقت بخشی از بهای خدمات ارائه شده است.

بهای خدمات

يکي ديگر از منابع درآمد دولت، بهاي بعضي از خدماتي است که به مردم ارائه ميدهد، مثل خدمات پستي، آب، برق، گاز و تلفن.

سود حاصل از برخي سرمايه گذاريهاي دولتي

توليدي

سرمايه گذاريهاي دولتي شامل اجتماعي

زيربنايي

(۱) به منظور تحکيم بنیان اقتصادي جامعه صورت ميگيرد.

زيربنايي و اجتماعي

ه۲ (به هزينه اي هنگفت نياز دارد و سودآور نيست.

سرمايه گذاري مولد يکي از منابع تأمين درآمد دولت بهشمار ميرود مثل صادرات نفت.

17

استقراض

الف) استقراض يا داخلي است يا خارجي.

ب) تفاوت عمده استقراض با ساير درآمدهاي دولت اين است که موقتي است و در آينده دولت بايد آن را پرداخت کند. زماني که دولت با کسري

بودجه مواجه است ميتواند از استقراض استفاده کند.

نشر اسکناس

در صورتي که درآمدهاي حاصل از ساير منابع و استقراض تکافوي هزينههاي دولت را نکند، بنا به درخواست دولت، بانک مرکزي مبادرت به

انتشار اسکناس جديد ميکند که بتواند قسمتي از هزينههاي دولت را پوشش دهد. انتشار اسکناس در اقتصاد جامعه در حاليهاي مختلف

پيامدهاي زير را به همراه دارد:

الف) اگر اقتصاد جامعه در حالت اشتغال کامل باشد، چون توليد ثابت است تزريق پول جديد قدرت خريد را افزايش ميدهد و باعث تورم ميشود.

ب) انتشار اسکناس در حالت اشتغال کامل زماني باعث بروز تورم نميشود که توأم با ارائه کالاهاي اساسي باشد.

ج) اگر اقتصاد جامعه در حالت رکود باشد (اشتغال کامل نباشد) نشر اسکناس باعث رونق اقتصادي ميشود.

هزینه‌های دولت (مخارج عمومی)

بهای استفاده از کالا و خدماتی است که دولت برای انجام وظایف خود به آنها نیاز دارد. مثل خرید گندم از کشاورزان به قیمت ثابت. ولی اگر در

جامعه تورم وجود داشته باشد، انگیزه‌ی کشاورزان برای کشت گندم از بین خواهد رفت.

(۱) عادی یا جاری

انواع هزینه‌ها (مخارج دولتی)

(۲) سرمایه‌ای (عمرانی)

۱- هزینه‌های عادی یا جاری

اولاً به‌طور مستمر برای دولت وجود دارد.

ثانیاً متناسب با سیاست‌های دولت تغییر میکند.

ثالثاً با توجه به رشد جمعیت و افزایش درآمد سیر نزولی ندارد.

انواع هزینه‌های جاری

۱- پرسنلی: بابت فعالیت کار ادارها و سازمان‌های دولتی مثل حقوق کارمندان، وکلا، نظامیان و ... پرداخت میشود.

۲) اداری: بابت چرخش کار جاری ادارات و نهادها پرداخت میشود مثل حمل و نقل، اجاره، آب و برق و تلفن، ملزومات (کاغذ و قلم).

۳) پرداخت‌های انتقالی: به منظور تأمین و توازن اجتماعی و رفع نابرابریها صرف میشود و شامل موارد زیر است:

الف) حقوق ایام بیکاری و ازکارافتادگی

ب) کمک به کسانی که در اثر حوادث طبیعی مثل سیل و زلزله آسیب دیده‌اند.

ج) پرداخت به روستاییان تحت پوشش طرح شهید رجایی

د) یارانه (سوبسید) که دولت به منظور ثابت نگاه داشتن قیمت و ارائه ارزان کالاهای اساسی پرداخت میکند.

(۲) هزینه‌های سرمایه‌ای (عمرانی)

به آن دسته از هزینه‌های دولتی که صرف احداث بنا یا خرید کالاهایی میشود که با بقای اصل آنها مورد استفاده قرار میگیرند اطلاق میشود.

مثل کارخانه پتروشیمی و فولادسازی و ... عمر اینگونه تأسیسات بیش از یک سال است.

انواع هزینه‌های سرمایه‌ای

۱- مولد: کالا و خدمات نهایی موردنیاز مردم را تولید میکند، مثل کارخانه نساجی، اتومبیل‌سازی و مواد غذایی.

۲) زیربنایی:

اولاً، مستقیماً به تولید کالا منجر نمیشود.
ثانیاً، باعث تقویت بنیهی اقتصادی کشور میشود.
ثالثاً، لازمی بهره‌برداری مطلوب از سایر فعالیتهای اقتصادی است.
رابعاً، برای به ثمر رسیدن سایر فعالیتهای اقتصادی ضروری است.
مثل سدسازی، جاده‌سازی، شبکه‌ی آبرسانی، نیروگاه‌ها، فرودگاه‌ها و خطوط راه‌آهن.
۳) اجتماعی:

- مستقیماً به تولید کالا منجر نمیشود.
- زمینه‌ی لازم را برای تولید سایر کالاها فراهم میکند.
- مهمترین سرمایه‌گذاری دولت است و جامعه را در راه رسیدن به استقلال اقتصادی کمک میکند.

18

نکته‌ی ۱: اکثر محققان اعتقاد دارند که سرمایه‌گذاری در امر آموزش و پرورش مستقیماً به تولید کالا منجر نمیشود ولی مستقیماً باعث افزایش تولید میشود.

نکته‌ی ۲: تفاوت فاحش بین کشورهای صنعتی با جهان سوم از نظر پیشرفت اقتصادی ناشی از:

- الف) میزان برخورداری کشورهای پیشرفتهی صنعتی از نیروهای متخصص
 - ب) گسترش علم و دانش در این جوامع است.
- تذکر ۱: طرح شهید رجایی، کمک بلاعوض به روستاییان بالاتر از ۶۰ سال به‌صورت نقدی یا جنسی است.
- تذکر ۲: در صورت الزام کلیه‌ی بخشهای اقتصادی اعم از تعاونی، دولتی و خصوصی اقدام به سرمایه‌گذاری میکنند.

تذکر ۳: بسیاری از دانشمندان اقتصاد اعتقاد دارند که باید تمامی هزینه‌های تربیت نیروی انسانی را به‌عنوان هزینه‌های سرمایه‌گذاری منظور

کنیم (نه فقط هزینه‌های ساخت مدارس و دانشگاه و بیمارستانها را).

مثال ۱: با فرض جدول مالیاتی، پاسخ سؤلهای زیر به‌ترتیب کدام است؟

الف) میزان مالیات سالیانه تولیدکنندهای که ماهیانه

۹۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال درآمد دارد چند میلیون ریال است؟

ب) میزان مانده‌ی خالص ماهانه‌ی وی چند میلیون ریال

است؟

ج) نام نرخ مالیاتی مورد نظر چیست؟

(- ۱/ ۷۹۸ - ۲۲۴ ۱ تصاعد طبقه‌ای - ۱/ ۸۹۷ - ۲۲۴ ۲ تصاعد کلی

- ۱/ ۷۹۸ - ۲۴۲ ۳ تصاعد کلی - ۱/ ۸۹۷ - ۲۴۲ ۴ تصاعد طبقه‌ای

پاسخ: (۱)

(الف)

۶

(۱) ۳۰۰ ۱۰۰ ۱۰۰ ۲۰۰ ۱۲ ۱۰۰ ۱۰۰ ۱۰۰

۱۰۰

۱۲

(۲) ۶۰۰ ۳۰۰ ۳۰۰ ۳۰۰ ۳۶ ۱۰۰ ۱۰۰ ۱۰۰

۱۰۰

۱۸

(۳) ۹۰۰ ۶۰۰ ۳۰۰ ۳۰۰ ۵۴ ۱۰۰ ۱۰۰ ۱۰۰

۱۰۰

////////

////////

////////

= x = -

= x = -

= x = -

میزان مالیات پرداختی در ماه ۱۰۲ ۵۴ ۳۶ ۱۲ = + + + T m

میزان مالیات پرداختی سالیانه ۱۰۲ ۱۲ ۱۲۲۴ x m =

(ب)

مانده خالص فرد در ماه $\Rightarrow - = ۹۰۰ ۱۰۲ ۷۹۸$ مالیات مستقیم - درآمد شخصی = درآمد خالص

ج) نرخ هر دو محاسبه تصاعد طبقه‌ای است.

مثال ۲: جدول مقابل میزان مالیات و درآمد را در يك جامعه فرضي نشان ميدهد. نام نرخ مالیاتی اعمال شده کدام است؟

درآمد 100 1100 1200 1300 y

۱۰۰ ۱۱۰ ۱۲۰ - میزان مالیات

(۱) ثابت (۲) تصاعد کلی (۳) تصاعد طبقه‌ای (۴) ثابت با معافیت مالیاتی

پاسخ: (۴)

نرخ مالیات

نرخ مالیات

درآمد

=

۱۰۰

۱۰۰ ۱۱۰۰ ۱۰۰ ۱۰۰ %

۱۰۰۰

۱۱۰

۱۲۰۰ ۱۰۰ ۱۱۰۰ ۱۰ %

۱۱۰۰

۱۲۰

۱۳۰۰ ۱۰۰ ۱۲۰۰ ۱۰ %

۱۲۰۰

= ⇒ = -

= ⇒ = -

= ⇒ = -

۱

۴ ۳ ۲

درآمدهای تا ۱۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال

درآمدهای تا ۳۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال

درآمدهای تا ۶۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال

درآمدهای تا ۹۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال

معاف از مالیات

نسبت به مازاد با نرخ ۶%

نسبت به مازاد با نرخ ۱۲%

نسبت به مازاد با نرخ ۱۸%

19

مثال ۳: در کدامیک از نرخهای مالیاتی در ازای مقادیر مختلف درآمد، میزان مالیات متفاوت است؟

(۱) ثابت (۲) تصاعدي (۳) تصاعد طبقه‌ای (۴) در تمام نرخها اعم از ثابت و تصاعدي

پاسخ: (۴)

مثال ۴: مهمترین سرمایه‌گذاری دولت کدام است و نتیجه‌ی نهایی آن چیست؟

(۱) عمرانی- استقلال اقتصادي (۲) زیربنایی- توسعه‌ی همجانبه

(۳) اجتماعی- استقلال اقتصادي (۴) مولد- تولید انبوه

پاسخ: (۳)

مثال ۵: ارزش يك كالاي سرمايه‌ای در آغاز دوره (۳۶۰۰ میلیارد ریال) است و عمر مفید ۲۰ سال.

اگر در چهار سال آخر عمر این دستگاه در اثر

ركود اقتصادي ۲۰٪ قیمت این دستگاه کاهش یابد؛

الف) استهلاك سالیانه کدام است؟

ب) قیمت جدید دستگاه پس از ركود اقتصادي کدام است؟

ج) ارزش استهلاك ۴ سال آخر چقدر است؟

(۱) ۱۸۰- ۳۵۲ / ۴ - ۷۰ (۲) ۱۸۰ / ۶ - / ۴ - ۱۷۷۰ (۳) ۷۲ / ۶ - / ۴ - ۱۷۷۰ (۴) ۱۸۰- ۵۲ (۷۲۳

پاسخ: (۱)

هر قدر عمر مفید بیشتر باشد، استهلاك کمتر است و برعكس.

ارزش كالاي سرمايه‌ای

عمر مفید

U

Z

T

==

۳۶۰۰

۱۸۰

۲۰

(= الف

افزایش قیمت ۲۰ درصدی

۲۰

۷۲ ۳۶۰۰

۱۰۰

(× = ب

قیمت جدید دستگاه پس از رکود اقتصادی = - ۳۵۲ ۷۲ ۳۶۰۰

ذخیره استهلاک دستگاه با قیمت جدید

۳۵۲

۶ ۱۷

۲۰

(= / ج

ارزش استهلاک چهار سال آخر = × // ۱۷ ۶ ۴ ۷۰ ۴

بخش ۴) توسعه اقتصادی

رشد و توسعه: در بررسی تحول جامعه و گسترش ظرفیتهای تولید با دو واژه که رابطه‌ی نزدیکی با هم دارند روبه‌رو هستیم.

- ۱) رشد: «رشد» صرفاً به معنی افزایش تولید است و يك مفهوم كمی است.

اگر در جامعهای میزان تولید در دوره‌های معین نسبت به دوره‌ی قبل افزایش یابد، می‌گوییم در آن جامعه رشد صورت گرفته است. این افزایش

میتواند ناشی از افزایش سطح زیر کشت، تأسیس کارخانه‌های جدید، گسترش و توسعه‌ی مراکز تولیدی فعلی و نظایر آن باشد.

۲) توسعه: در کنار افزایش تولید بر تغییرات و تحولات کیفی دیگری نیز دلالت دارد، لذا میتوان آن را يك مفهوم كمی- کیفی دانست.

هرگاه جامعهای با برخورداری از عوامل تولید بیشتر مثل سرمایه‌گذاری بیشتر یا به‌کارگیری روشهای بهتر و فناوری مناسبتر ظرفیت تولیدی

خود را افزایش دهد و بدینترتیب از امکانات و منابع خویش به شکل بهتری استفاده کند، می‌گوییم در مسیر رشد گام برداشته است.

ولی دستیابی به توسعه علاوه بر رشد مستلزم دستیابی به یک سری شاخصهای دیگر و بهبود وضعیت مردم در مواردی مثل بهداشت و

سلامت، امید به زندگی، برخورداری از امکانات آموزشی، مشارکت در فعالیتهای سیاسی- اجتماعی، سطح تحصیلات، دسترسی به آب سالم،

کاهش نرخ مرگ و میر نوزادان، بهبود توزیع درآمد و کاهش فقر است.

لذا مفهوم توسعه دلالت بر رشد دارد و هر رشدی را نمیتوان توسعه دانست. بنابراین بهبود وضع زندگی مردم و افزایش رفاه جامعه به خاطر

افزایش تولید ناشی از افزایش سطح زیر کشت یا افزایش تولید ناشی از بهبود روشها، بهکارگیری بذر اصلاح شده، سموم دفع آفات نباتی و فناوری برتر مثالی برای رشد است.

دسترسی به آب سالم و بهداشت، افزایش فرصتهای برخورداری از آموزش و مشارکتهای سیاسی- اجتماعی، کاهش مرگ و میر نوزادان و افزایش امید به زندگی از موارد توسعهیافتگی است.

لازم به ذکر است که اغلب موارد، دستیابی به توسعه نیازمند داشتن رشد است.

نکتهی مهم این است که نتایج حاصل از رشد در کوتاه مدت محسوس است ولی نتایج حاصل از توسعه در زمان طولانیتری حاصل میشود. به همین دلیل توسعه فرآیندی بلندمدت است.

20

اندازه‌گیری رشد و توسعه

اقتصاددانان معمولاً دو شاخص رشد و توسعه‌ی جوامع را با معیارهای کمی اندازه‌گیری میکنند. زیرا:

اولاً: اثر سیاستهای مختلف را مورد تجزیه و تحلیل قرار میدهند.

ثانیاً: تغییر و تحولات را در جوامع مختلف با هم مقایسه میکنند.

همانطور که قبلاً اشاره شد، رشد به معنای افزایش تولید است، پس بهترین معیار برای سنجش شاخص تولید کل جامعه درآمد سرانه یا تولید

ناخالص داخلی (به قیمت ثابت) و میزان رشد آن است. اگر درآمد سرانه را در حکم معیار سنجش رشد در نظر بگیریم، امکان مقایسه‌ی جوامع

مختلف با تعداد جمعیت متفاوت فراهم میشود.

توسعه علاوه بر افزایش تولید کم^۱ی، تغییرات کیفی را نیز در نظر میگیرد. بنابراین برای تعیین آن استفاده از شاخص درآمد سرانه بهتتهایی

نادرست به نظر میرسد. به همین دلیل، در کنار درآمد سرانه از معیارهای تکمیلی دیگری نیز استفاده میشود.

برای مثال شاخصی به نام «شاخص توسعهی انسانی» (H.D.I) وجود دارد که ترکیبی از چند شاخص، مثل تولید ناخالص ملی، نرخ بیسوادی

بزرگسالان، امید به زندگی و میزان ثبتنام واجدین شرایط تحصیل در مدارس است. با محاسبه ی این شاخص ملاحظه میشود که چهسا

کشورهای با درآمد سرانهی مشابه، H.D.I متفاوتی داشته باشند. بدیهی است چون مردم جوامع توسعهیافتتر به امکانات بهداشتی، غذایی و

آموزشی بیشتری دسترسی دارند نرخ مرگ و میر نوزادان در اینگونه جوامع کمتر، امید به زندگی بیشتر و نرخ بیسوادی کمتر است. با

مقایسهی وضعیت این سه شاخص توسعه در کشور توسعهیافتهای نظیر ژاپن و يك کشور توسعهنیافته مثل موزامبیک، سودمندی این معیار را

بهتر میتوان درك کرد.

ها شاخص

کشورها

نرخ مرگ و میر نوزادان

(در هر هزار تولد)

امید به زندگی

(سال)

نرخ بیسوادی بزرگسالان

(به درصد)

تولید ناخالص داخلی سرانه

(به دلار)

ژاپن ۸۲ / ۲/۸ کمتر از ۱ درصد ۳۸۳۲۰

۳۰۲ ۵۲ / ۲ / ۴۰ / ۹ / ۱۰۹ / ۹ موزامبیک

همانطور که از جدول مشاهده میشود، سطح پایین توسعه در کشور موزامبیک با سطح پایین رشد در این کشور هماهنگی دارد. در جدول

بهجاي درآمد سرانه، رقم توليد ناخالص داخلي سرانه در کشور ذکر شده است. هماهنگي سطح توسعه و سطح رشد در مورد بيشتر جوامع امروزي صادق است.

به همين دليل با قدري مسامحه ميتوان از درآمد سرانه بهعنوان معياري براي سنجش توسعه نيز استفاده کرد. در اين ميان دو گروه از کشورها استثنا محسوب ميشوند.

۱) تعداد معدودي از کشورهاي در حال توسعه که با داشتن يك مادهي گرانبهاي معدني (نفت) و صادرات مقادير زيادي از آن امکان دستيابي به درآمد سرانهي بالا را دارند.

در کشور «قطر» با جمعيتي در حدود ۹۱۰ هزار نفر، توليد ناخالص داخلي سرانهي ساليانه حدود «۳۴۰۰۰ دلار است».

۲) تعدادي از کشورهاي در حال توسعه که با پيشبيني و اجراي برنامههاي بلندمدت توانستهاند در وضعيت شاخصهاي توسعهي خود بهبود نسبي ايجاد کنند. «چين» از جملهي اين کشورهاست که با وجود درآمد سرانهي نسبتاً پايين، از نظر بسياري از شاخصهاي توسعه وضعيت نسبتاً مطلوبي دارد.

- نرخ مرگ و مير نوزادان در چين: ۲۲ در هزار

- اميد به زندگي: ۷۳ سال

- نرخ بيسوادي بزرگسالان: ۵ درصد

در حاليکه توليد ناخالص داخلي سرانه در اين کشور فقط ۱۹۰۰ دلار در سال است.

فاصلهي توسعهيافتگي

امروزه يکي از معيارهاي رايج براي طبقهبندي کشورهاي مختلف دنيا، طبقهبندي بر اساس سطح توسعهيافتگي است. بر اساس اين معيار

کشورهاي دنيا به دو گروه کلي کشورهاي «توسعهيافته» و کشورهاي «در حال توسعه» تقسيم ميشوند. حدود

۵۱

جمعيت ۶/۵ ميليارد نفري

کرهي زمين در کشورهاي توسعهيافته و

۵۴

ديگر اين جمعيت در کشورهاي در حال توسعه زندگي ميکنند.

درآمد سرانه از جمله شاخصه‌های مهم و تعیین‌کننده است که بر اساس آن کشورها به دو دسته‌ی زیر تقسیم می‌شوند:

الف) توسعه‌یافته

ب) در حال توسعه

21

درآمد سرانه تنها شاخص توسعه‌یافتگی نیست و حتی معمولاً به‌عنوان شاخص «رشدیافتگی» و نه «توسعه‌یافتگی» به کار گرفته می‌شود. ولی

به‌دلیل همبستگی بسیار بالایی که با دیگر شاخصه‌های توسعه دارد، برای آسانتر شدن مقایسه می‌توان از آن استفاده کرد.

تفاوت موجود بین کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه از نظر وضعیت معیشتی با توجه به درآمد سرانه مشخص می‌شود.

۱) درآمد سرانه‌ی سالیانه بیش از ۵۰ کشور در حال توسعه‌ی فقیر کمتر از ۱۲۰۰ دلار است.

۲) هیچ‌یک از ۲۰ کشور توسعه‌یافته دنیا درآمد سرانه‌ی سالیانه‌ی کمتر از ۲۵۰۰ دلار در سال ندارند.

۳) در سال ۲۰۰۷ تولید ناخالص داخلی سرانه در کشور سوئیس بیش از ۵۱۰۰۰ دلار و در کنیا حدود ۴۷۳ دلار بوده است.

این تفاوت آشکار و عمیق بین کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته به هیچ‌وجه به سطح درآمد سرانه محدود نمی‌شود و تقریباً تمامی

شاخصه‌های توسعه (با درجات متفاوت) وجود دارد. جدول زیر بعضی شاخصه‌ها را نشان می‌دهد.

گروه کشورها

درصد نرخ بیسوادی بزرگسالان

(درصد)

نرخ مرگ و میر نوزادان

(در هر ۱۰۰۰ نفر)

امید به زندگی بدو تولد

۵۰ کشور در حال توسعه با

پایین‌ترین سطح درآمد سرانه

بیش از ۳۵ درصد بیش از ۱۰۰ کمتر از ۵۰ سال

۲۲ کشور توسعه‌یافته کمتر از ۱ درصد کمتر از ۶ درصد بیش از ۷۸ سال

مثال ۱: کدامیک از گزینه‌های زیر را میتوان يك مفهوم (كمي- کيفي) دانست؟

۱) افزایش سطح زیر کشت- ها بهبود روش ۲) امید به زندگی- بهبود توزیع درآمد و کاهش فقر

۳) بذر اصلاح شده- سموم دفع آفات - ۴ها (بهبود روش دسترسی به آب سالم

پاسخ: ۲)

مثال ۲: «H.D.I چه شاخصی است؟

۱) توسعه‌ی اقتصادی ۲) توسعه‌ی منابع طبیعی ۳) توسعه‌ی انسانی ۴) توسعه‌ی فناوری

پاسخ: ۳)

مثال ۳: برای چه کشورهایی، دستیابی به درآمد سرانه‌ی بالا، امکانپذیر بوده و رابطه‌ی شاخص رشد با شاخص توسعه در این کشورها به چه

صورتی است؟

۱) تمامی کشورها- ناهم‌بستگی ۲) تمامی کشورهای در حال توسعه- هم‌بستگی

۳) بعضی از کشورهای توسعه‌یافته- هم‌بستگی ۴) معدودی از کشورهای در حال توسعه- ناهم‌بستگی

پاسخ: ۴)

فصل ۲ - توزیع درآمد و فقر

۱) در گذشته هدف اصلی برنامه‌ریزی‌های اقتصادی تأکید بر «رشد اقتصادی» بوده و به مسائلی از قبیل فقر و توزیع درآمد توجه نمیشده است.

۲) منابع اصلی تأمین سرمایه، پس‌انداز است.

۳) در گروه‌های بالای درآمدی میل نهایی به مصرف کم و میل نهایی به پس‌انداز بالا است ولی در گروه‌های درآمدی پایین میل نهایی به مصرف

زیاد و میل نهایی به پس‌انداز کم است.

۴) نابرابری در توزیع درآمد باعث افزایش پس‌انداز ملی میشود که سرمایه‌گذاری و رشد بیشتر را همراه دارد.

۵) در کشورهای در حال توسعه رشد اقتصادی در ریشه‌کن کردن یا کاهش «فقر مطلق» موفق نبوده است.

۶) در حال حاضر یکی از اهداف اصلی برنامه‌ریزی اقتصادی در کشورهای در حال توسعه، نابود کردن فقر و تأمین «رفاه اجتماعی» برای عموم

مردم است.

۷) رفاه اجتماعی به معنی ایجاد سلامت در جسم و روح افراد جامعه، ترویج دانش و کاهش نابهنجاری‌های اجتماعی است.

۸) بهترین ملاک برای تعیین سطح رفاه اجتماعی يك جامعه، آگاهی یافتن از وضعیت فقر و توزیع درآمد است.

تذکر: اصطلاح فقر مطلق در مقابل فقر نسبی بهکار میرود.

22

فقر مطلق و فقر نسبی

۱) کلمه فقر بهطور عام مفهومی نسبی دارد و در کلیه جوامع توسعهیافته و در حال توسعه افرادی هستند که نسبت به طبقات بالاتر خود را فقیر احساس میکنند.

۲) در فقر نسبی درآمد افراد نسبت به یکدیگر سنجیده میشود ولی در بحث توسعهی اقتصادی، مفهوم نسبی فقر مورد نظر نیست بلکه فقر «مطلق» مطرح است.

۳) فقیر مطلق کسی است که درآمد لازم برای بقا و حفظ سلامت جسمی و روحی خود را ندارد، افرادی که درآمد آنها از سطح حداقل درآمد معیشتی کمتر است زیر «خط فقر» قرار دارند.

۴) سطح حداقل معیشت از يك کشور به کشور دیگر یا از يك منطقه به منطقه دیگر متفاوت است و این مسئله منعکسکننده تفاوت در نیازهاست.

شرایط اقتصادی

۵) در هر جامعه با توجه به عاداتهای مصرفی

سلیقه مردم

میتوان معیار تعیین خط فقر را مشخص کرد.

۶) اندازه و وسعت فقر در هر کشور تابع دو عامل است

اولاً: درآمد سرانه

ثانیاً: درجهی نابرابری در توزیع درآمد

۷) با توزیع درآمد معین، هرچه سطح درآمد سرانه پایینتر باشد میزان فقر بیشتر است و در هر سطحی از درآمد سرانه، هرچه توزیع درآمد

ناعادلانهتر باشد، میزان فقر بیشتر است.

توزیع درآمد و معیار سنجش آن

۱) از جمله مشکلات اساسی بر سر راه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در کشورهای در حال توسعه، توزیع نامتعادل درآمد است.

۲) تحلیلگران اقتصادی و اجتماعی اعتقاد دارند که فقر، افق دید افراد را محدود میکند و آنها را از هرگونه مشارکت سازنده باز میدارد.

۳) کاهش فقر از طریق توزیع عادلانهتر درآمد، انگیزهی مادی و روانی نیرومندی برای جلب مشارکت همگان در فرآیند توسعه ایجاد میکند، ولی

اختلاف درآمد وسیع و فقر گسترده مانعی بر سر راه پیشرفت اقتصادی است.

۴) برای سنجش وضعیت توزیع درآمد از شاخص «دهک» استفاده میکنند. مردم کشور را به ده گروه جمعیتی مساوی تقسیم میکنند، سطح

درآمد از کمترین به بیشترین در نظر گرفته میشود.

۵) با تقسیم دهک دهم به دهک اول شاخصی بهدست میآید که برای مقایسهی وضعیت توزیع درآمد بین آنها بکار میرود. هر قدر این شاخص

پایینتر باشد توزیع درآمد عادلانهتر و هر قدر بیشتر باشد توزیع درآمد ناعادلانهتر است.

سیاست کاهش فقر و نابرابری

۱) مهمترین ابزارهای مقابله با نابرابری توزیع درآمد وجود یک سیستم مناسب و کارآمد مالیاتی است.

۲) با بهکارگیری نظام صحیح مالیاتی، توزیع مجدد درآمد به نحو قانونی صورت میگیرد و تفاوت میان درآمد و ثروت یک گروه محدود و اکثریت

چشمگیر مردم کاهش مییابد.

۳) اصلاح ساختار توزیع درآمد و عادلانهتر کردن آن و مقابله با فقر مستلزم بهبود وضعیت اقتصادی در زمینهی تولید صنعتی است.

۴) سرمایه گذاریهای اجتماعی باعث افزایش بهرهوری نیروی کار و به تبع آن بالا رفتن درآمد ملی میشود.

۵) توزیع ناعادلانهی درآمد و وجود فقر گسترده، هرگونه برنامه ریزی برای رشد اقتصادی را با مانع روبرو خواهد کرد، ولی توزیع عادلانهی درآمد

و کاهش فقر انگیزهی قدرتمندی برای همکاری و مشارکت عموم مردم در فرآیند توسعهی سالم اقتصادی بهوجود میآورد.

الف) روحیهی امید و اطمینان نسبت به آینده را در مردم تقویت میکند.

۶) اعمال سیاستهایی به منظور بهبود شرایط نامطوب زندگی

ب) انسجام و همکاری بیشهتری در اجرای برنامه ای توسعه پدید میآورد.

ها مثال

۱) با توجه به اطلاعات زیر شاخص دهکها چند است؟

الف) درصد درآمد دهك اول ۴% ب) درصد درآمد دهك دوم ۵%

ج) درصد درآمد دهك نهم ۲۵% د) درصد درآمد دهك دهم ۲۸%

۶/۵۴۵/۵۳۶/۷۱۲

پاسخ: گزینه ۱

۲۸ دهك دهم

۷

۴ دهك اول

== شاخص دهك

23

۲) در كشوري شاخص دهك بين سالهاي ۸۵ تا به ۸۸ ترتيب ۴/۲، ۲، ۳/۵، و ۱/۷۵ شده است. توزيع درآمد در اين كشورها در چه سالي

عادلانتر بوده است؟

۸۸ (۴) ۸۷ (۳) ۸۶ (۲) ۸۵ (۱)

پاسخ: گزینه ۳

سال ۸۷ توزيع درآمد عادلانتر بوده است.

فصل ۳) دولت و توسعه

يكي از مظاهر دخالت دولت در اقتصاد نقش دولت در جريان توسعهي اقتصادي است كه دو دیدگاه در اين زمینه وجود دارد.

۱) دیدگاه طرفداران اقتصاد آزاد: نظريات اين گروه به شرح زیر طبقهبندي شده است.

الف) دولت با دخالت در اقتصاد باعث گسترش ناکارايي و کاهش تحرك بخش خصوصي ميشود.

ب) اگر دولت به جاي مردم تصميم بگیرد، نظم اقتصادي جامعه به هم ميخورد.

۲) دیدگاه طرفداران مداخله‌ي دولت: نظريات اين گروه به شرح زیر طبقهبندي شده است.

الف) اين گروه از اقتصاددانان اعتقاد دارند كه جوامع در حال توسعهي امروزي براي طي مرحله‌ي توسعه به دولتي كارآمد و قوي نياز دارند كه با

جديت هدف توسعه را دنبال كند.

ب) كشورهاي توسعه يافته‌ي امروزي زماني حركت خود را به سمت توسعه آغاز كردند كه در عرصه‌ي صنعت، تجارت و مهمتر از آن علم و اندیشه

و تحولات اجتماعي، رقيب نداشتند. (در كشورهاي ديگر توسعه مفهومي نداشت).

ج) جوامع توسعه یافته در مراحل اولیه با نفوذ به بازارهای جهان و کسب ۷) سرمایه‌ی فراوان، اقتصاد خود را تقویت کردند و بعداً فاصله خود را از نظر صنعت و ثروت با جوامع دیگر بیشتر کردند.

ت) جوامع در حال توسعه‌ی امروزی زمانی قدم در راه توسعه گذاشتند که از همان ابتدا رقیبان بزرگ و پرقدرتی در کنار خود داشتند.

ث) موسسات تجاری و تولیدی این کشورها، رقبای بسیار سرسخت و بزرگی در کشورهای توسعه یافته دارند که امکان و فرصت کسب تجربه را به آنها نمی‌دهند.

س) در کشورهای در حال توسعه دولت با اعمال مدیریت بر جریان توسعه نظارت دارد و با تجهیز منابع و امکانات می‌تواند شتاب حرکت به سمت توسعه را افزایش دهد.

ش) به نظر اقتصاددانان طرفدار مداخله دولت، توسعه‌ی جوامع پیشرفته امروز کاملاً بدون دخالت دولتها و براساس اصل آزادی اقتصادی نبوده

است. مثال: نقش دولت آلمان در جریان توسعه‌ی این کشور در نیمه‌ی دوم قرن نوزدهم محسوس است.

دولت و توسعه در ایران

در طول چند قرن اخیر، کشور ما از نظر اقتصادی، سیاسی و اجتماعی فراز و نشیب‌های مهمی را پشت سر گذاشته و مسیر دشواری را طی کرده است.

زمانیکه جوامع اروپایی با پشت سر گذاشتن مراحل اولیه‌ی انقلاب صنعتی در مسیر توسعه و پیشرفتهای سریع قدم بر می‌داشتند، ایران به‌دلیل

شرایط خاص اجتماعی- سیاسی خود در مسیری نامناسب قرار گرفت و مدتها از توسعه و تحول بازماند. به همین دلیل کشور ما در شرایط حاضر

جزء کشورهای در حال توسعه محسوب میشود و برای جبران عقبماندگی باید تلاشهای زیادی انجام دهد.

۱) قبل از سال ۱۳۰۰ هجری شمسی

تقسیم‌بندی تاریخ معاصر ایران ۲) از سال ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۷ سال پیروزی انقلاب اسلامی)

۳) بعد از سال ۱۳۵۷ تا کنون

۱) دولت و توسعه در سالهای قبل از ۱۳۰۰

الف) دوران حکومت صفویه در ایران مصادف با دوران تغییر و تحول سریع در اروپا و شکل‌گیری قدرتهای بزرگ در آن قاره بود.

ب) دولتهای اروپایی با تجهیز ناوگان خود به رقابت شدید نظامی و تجاری با یکدیگر و استعمار پرداختند. این رقابت و همچنین استعمار موجب تسریع جریان پیشرفت این کشورها شد.

ج) آنها از یکسو با چنگ انداختن بر داراییهای سایر ملتهای جهان به ثروتمندوزی پرداختند و از سوی دیگر، در رقابت با یکدیگر به نوسازی سریع صنایع و تولیدات خود اقدام کردند.

د) در این ایام ایران از کانون تحولات به دور بود و حاکمان وقت تصور درستی از شرایط جهان و وظایف خطیر تاریخی خود نداشتند. بدین جهت نتوانستند با انتخاب روش دولت و بهره‌برداری از شرایط خاص آن زمان، جریان توسعه و نوسازی را آغاز کنند.

ز) دولت ایران در آن زمان هزینه‌های خود را با گرفتن مالیات از مردم تامین میکرد. البته بعضی از حکام وقت تلاشهایی نیز در جهت عمران و آبادانی ایران صورت دادند. کاروانسراها، راهها، بنادر و پلها ساخته شد ولی بهدلیل درک نادرست از شرایط جهان عمده‌ی تلاشها صرف خلق آثار هنری و معماری میشد تا انتخاب سیاست درست و گسترش صنایع پایه و ارتقای سطح علم و دانش در کشور.

24

ر) همین وضعیت در دوران بعد از صفویه نیز ادامه داشت به جز دوره‌های کوتاه آرامش و تلاش برای آبادانی کشور، عمده‌ی تلاش حاکمان برای تحکیم پایه‌های حکومت خود، افزودن بر خزانه از طریق غارت دسترنج مردم و اعطای امتیازات به وابستگان و خادمان خود و نیز تامین هزینه‌های گزاف دربار و تجملات صرف میشد.

ز) در چنین شرایطی نمیتوان به شکلگیری توسعه در کشور با اتکا به سیاستهای دولت امید داشت.

س) در دوران قاجار بیکفایتی و عیاشی حکام به اوج رسید و ایران فرصت طلایی خود را برای جبران عقبماندگی نسبت به اروپا- که در آن زمان هنوز چشمگیر نشده بود- از دست داد.

ش) به بیان مختصر حکومت‌های ایران از صفویه تا قاجاریه، درک درستی از توسعه نداشتند، و اکثر حاکمان این دوران فاقد کفایت لازم برای

اداره‌ی امور کشور بودند و بیشتر به کسب قدرت و منافع شخصی خود میاندیشیدند.

۲) دولت و توسعه از ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۷

۱) این دوران با حکومت رضاخان و تشکیل سلسله پهلوي آغاز میشود و تا زمان پیروزي انقلاب اسلامي ادامه مي يابد.

۲) ویژگیهاي عمده اين دوره، وابستگی شديد و سرسپردگی حاکمان به قدرتهاي بیگانه است. حاکمان دوران پهلوي چون از همان ابتدای کار

به بیگانگان وابستگی مطلق داشتند و برای اجرای سیاستهاي قدرتهاي بزرگ روی کار آمده بودند، خود را خادم قدرتهاي استکباري این دوران میدانستند.

۳) وظیفه عمده این حاکمان این بود که جریان نوسازی و توسعه ایران را به صورتی مجازي و بیمارگونه شکل بدهد و ظواهری از توسعه را در

۱ ایران به نمایش بگذارند، به گونه ي که وابستگی ایران به قدرتهاي بزرگ روز به روز بیشتر شود و در عین حال، با استناد به توسعهي ظاهري و

نمایشي بتواند ملت را به اشتباه بیندازند و مخالفان وطن دوست خود را نزد ملت بیاعتبار کند. در صورتی که دولت پهلوي به این هدف میرسید

قدرتهاي بزرگ بدون هراس از بیداري و قیام ملت میتوانستند ثروتهاي این ملت را غارت کند.

۴) در این دوران، دولت حضوري گسترده در عرصه اقتصاد داشت و توانست سازمان و تشکلات خود را نوسازی کند و شکل جدیدتری به خود بگیرد.

در عین حال نظام نوینی در مالیاتگیری و بودجهبندی کشور بهوجود آورد.

۵) در اثر افزایش درآمدهاي نفتي، قدرت اقتصادي دولت افزایش یافت، دولت با هدف ایجاد توسعه ظاهري و نمایشي به اجرای طرحهاي عمراني

متعدد در کشور پرداخت و بدین ترتیب، بخشی از درآمدهاي نفتي کشور صرف ساخت و ساز شد. کارخانههاي زیادی شکل گرفتند و دولت

بهعنوان يك کارفرمای بزرگ در عرصه اقتصاد مطرح شد.

۶ - در دوران پهلوي، به رغم گسترش برخی صنایع و افزایش تولیدات صنعتي و بهبود برخی شاخصهاي اقتصادي، اجتماعي و فرهنگی، ایران به

توسعه دست نیافت و با افزایش وابستگی اقتصادي به خارج و رشد مصرفگرایی، بیماری اقتصادي ایران شدیدتر و مسیر توسعهي آن دشوارتر شد.

۳) دولت و توسعه بعد از پیروزي انقلاب اسلامي

در سالهاي اول و بعد از انقلاب به دو دلیل نقش دولت و حضور آن در اقتصاد افزایش یافت.

الف) به دنبال اعلام قانون ملي شدن بعضي از فعاليتهاي اقتصادي، ادارهي تعداد قابل توجهي از کارخانهها و موسسات توليدي و تجاري به دولت سپرده شد، بدین ترتیب محدودهي عمل دولت گسترش یافت، این کارخانهها و موسسات تولید- تجاري عمدتاً متعلق به وابستگان دربار بودند و آنها با غارت ثروت ملت، مالکیت این واحدها را تصاحب کرده بودند. این افراد در ماههاي آخر حکومت پهلوي با استقراض از بانکها بسياري از ذخاير کشور را به خارج منتقل کردند و خودشان فرار کردند. در نتیجه کارخانهها به تملك بانکها و دولت درآمد.

ب) با آغاز جنگ تحميلي عراق عليه ايران و محاصرهي اقتصادي ايران از طرف قدرتهاي بزرگ که با هدف تضعيف بنیه اقتصادي و دفاعي کشور صورت گرفت. شرايطي بهوجود آمد که دولت نه ناچار و ناخواسته در عرصهي اقتصادي کشور حضور یافت و با هدف جلوگیری از تشديد بحرانها و نابسامانيهاي اقتصادي و اجتماعي، به فعالیت در این عرصه پرداخت، بهعبارت دیگر بهطور ناخواسته به يك کارفرماي بزرگ تبديل شد.

در دههي دوم عمر انقلاب اسلامي: دولت با هدف کاهش ابعاد فعالیت خود در اقتصاد و دادن آزادي عمل بیشتر به بخش خصوصي، تلاشهاي را آغاز کرد. به شرح زیر:

-در این ایام سیاست کلي دولت تشويق مردم به فعالیت هرچه بیشتر در عرصهي اقتصاد و واگذاري کارخانهها و شرکتهاي دولتي به بخش خصوصي بود که این روند هنوز هم ادامه دارد.

-در سالهاي اخير دولت کوشيده است با بازنگري در نقش خود در عرصهي اقتصاد و رفع کاستيها و مشکلات خویش ضمن کاهش ابعاد فعالیت و بهعبارت دیگر کوچکتر ساختن خود، بر کارآمدي خویش بيفزايد و به دولتي کوچک ولي کارآمد تبديل شود.

در این سالها و پس از آن، تلاشهاي زيادي براي:

A-افزايش سرمايه گذاري بخش خصوصي

B-جذب سرمايه گذاري خارجي

C-افزایش کارایی و بهره‌وری در عرصه اقتصاد به‌ویژه در چارچوب سیاست‌های اجرایی اصلی ۴۴ قانون اساسی همچنان ادامه یافته است.

مثالها:

(۱) وقتی در مسائل اقتصادی، دولت به‌جای مردم تصمیم بگیرد، چه موضوعی دچار اختلال میشود؟
۱ها (ثبات قیمت ۲) تجهیز منابع و امکانات ۳) نظم اقتصادی ۴) توزیع درآمد
پاسخ: گزینه ۳ی

(۲) از دیدگاه طرفداران اقتصاد آزاد به کدامیک از شواهد مربوط به مسیر توسعه اقتصادی کشورهای در حال توسعه توجیهی نشده است؟
(۱) تحرک بخش خصوصی ۲) رقابت شرکتهای خارجی ۳) ناکارایی دولت ۴) نظم اقتصادی جامعه
پاسخ: گزینه ۲

(۳) در چه تاریخی از عمر انقلاب اسلامی، دولت سعی بر آن داشته در زمینه اقتصادی به دولتی کوچک ولی کارآمد تبدیل شود؟

(۱) در دههی دوم عمر انقلاب اسلامی ۲) با آغاز جنگ تحمیلی عراق علیه ایران
۳) به دنبال اعلام قانون ملی شدن بعضی از فعالیتهای اقتصادی ۴) در سالهای اخیر
پاسخ: گزینه ۴ی

(۴) به بیان مختصر حکومت ایران از تا درک درستی از توسعه نداشتند؟

(۱) قاجاریه- صفویه ۲) صفویه- قاجاریه ۳) قاجاریه- پهلوی ۴) پهلوی- جمهوری اسلامی
پاسخ: گزینه ۲

بخش ۵) نهادها و بازارهای مالی

فصل ۱) پول

مبادله پایاپای- تهاتری (کالا با کالا): در سیستم مبادله پایاپای که خاص جوامع ابتدایی بوده هرکس کالای مازاد خود را با کالایی که بدان نیاز

داشت مبادله میکرد. این سیستم مبادله مشکلاتی به شرح زیر داشت.

(۱) عدم تمایل همزمان دو طرف به مبادله (شرط اصلی در انجام مبادله پایاپای این است که طرفین به مبادله تمایل داشته باشند اگر این شرط فراهم

نمیشد باعث رکود در معاملات میشد.

(۲) نبودن یک معیار سنجش ارزش

(۳) فقدان وسیله پسانداز فردی. البته پسانداز با کالاهای با دوام امکانپذیر بود.

نکته: به دنبال مشکلات زیادی که در سیستم مبادله پایاپای وجود داشت از مقبولترین کالا بهعنوان پول استفاده میشد. مثلاً در ایران غلات، در

هند صدف، در روسیه پوست سمور و در تبت چای بهعنوان کالای مقبول کار پول را انجام میداد.

تذکر: کالاهای مقبول علاوه بر خاصیت کالایی جنبه واحد ارزش را داشتند.

مشکلات کالایی مقبول بهعنوان پول

(۱) فاسد شدنی بودند.

(۲) حجم زیادی را اشغال میکردند.

(۳) هزینه نگهداری آنها زیاد بود.

مزایای پول فلزی (طلا و نقره)

(۱) فسادناپذیرند (۲) حجم کمی دارند (۳) حمل و نقل آنها است.

با انتخاب این نوع فلزات تجارت بین ملتها گسترش یافت و فعالیتهایی از قبیل دریانوردی و حمل و نقل رونق یافت.

مشکلات پول فلزی (طلا و نقره)

(۱) محدود بودن میزان طلا و نقره که مهمترین مشکل استفاده از پول فلزی بود.

(۲) در مبادلات با حجم زیاد پول فلزی وسیله مناسبی نبود.

26

پول کاغذی

پیشرفت روزافزون جوامع انسانی مشکلاتی را در عرصهی مبادله به همراه داشت که انسانها برای رهایی از آن به دنبال راه جدیدی بودند.

عدهی به نام صراف سکههای تجار را نگهداری میکردند و به آنها رسید یا حواله میدادند و تجاری که به یکدیگر اعتماد داشتند این رسیدهها را

بین خود رد و بدل میکردند. این خدمات صرافان از دو نظر دارای اهمیت بود:

(۱) خطر سرقت را کاهش میداد (۲) مشکل حمل و نقل مسكوك را کاهش میداد.

به تدریج در قرون وسطا در ونیز ایتالیا که از نقاط عمدهی تجارت بود این رسیدهها بهعنوان پول قابل استفاده بود. در واقع نخستین اسکناسها

همین رسیدههای منتشر شده از طرف صرافان بود که پشتوانه آنها طلا و نقرهها بود که نزد صرافان به امانت گذاشته میشد.

در بعضی موارد صرافان نمیتوانستند به تعهد خود عمل کنند یعنی بهای در یافت رسید، مسکوک به صاحبان آن ارائه دهند که باعث اختلال در فعالیتهای اقتصادی میشد.

به دلیل عملکرد نامناسب صرافان دولتها چاپ اسکناس را به عهده گرفتند.

پول ثبتي (تحريري)

از جمله خدماتي که بانکها انجام میدهند ارائه چك است. در معاملاتیکه با چك انجام میشود، پول نقد بین افراد رد و بدل نمیشود. بانک

موجودي حسابي را کاهش و موجودي حساب ديگري را افزایش میدهد.

بانکها با وام دادن بخشي از پولهاي که متعلق به ديگران ولي نزد آنان است پول بانكي خلق میکند. به عبارت ديگر به اعتباربخشي از پولهاي

صاحبان سپردهها پول جديدي را در اقتصاد خلق میکنند که پول تحريري نام دارد. بانکها با ارائه چك ميزان پول نقد در گردش را کاهش میدهند.

استفاده از چك در معاملات به پیشرفت اقتصادي کشورها بستگی دارد. امروزه در کشورهای پیشرفته در معاملات از کارتهای اعتباري استفاده میکنند که حجم پول نقد را کاهش میدهد.

نکته: پول بانكي به وسیله ی عملیات بانكي و پول کاغذي به وسیله ی بانک مرکزي منتشر میشود. سپرده

به پولهاییکه مردم بهدلیل مختلف نزد بانک میسپارند گفته میشود. در واقع بدهي بانک به مشتري است. انواع سپرده

(۱) دیداري

(۲) غیر دیداري

(۱) سپردههای دیداري: سپردههایی هستند که بانک موجودي آنها را به محض مطالبه مشتري پرداخت میکند.

(۲) سپردههای غیر دیداري: این سپردهها بر دو نوع هستند.

الف) مدتدار: پول مشتري تا مدت طولاني نزد بانک میماند و مشتري تا زمان سر رسید حق برداشت ندارد.

ب) سپرده پس انداز: پول مشتري براي مدتي نامعين در بانک نگهداري میشود ولي مشتري میتواند در هر زمان که بخواهد از حساب خود برداشت کند.

حجم پول در گردش = اسکناس در گردش + مسكوك در گردش + سپرده‌هاي ديداري
نقدينگي (ميعان پول) = حجم پول در گردش + سپرده‌هاي غيرديداري (مدتدار + پسانداز)

اهميت پول

فعالان صحنه‌ي اقتصادي، توليدكنندگان، توزيعكنندگان و مصرف كنندگان هستند. بدون وجود پول هر يك از مجموعه‌هاي ذكر شده با مشكل مواجه خواهند شد.

انسان براي رهايي از مشكلات پايپايي، پول را بهعنوان وسيله‌ي مبادله انتخاب كرد.

وظايف پول

(۱) وسيله‌ي پرداخت در مبادلات:

الف) زماني كه شخصي كالايي را مي‌فروشد پول دريافت مي‌كند كه به وسيله‌ي آن پول ميتواند كالاي مورد نياز خود را تهيه كند.

ب) افراد در مبادلات پول را ميپذيرند، چون ديگران نيز به هنگام فروش كالاها يا خدمات خود، پول را خواهند پذيرفت.

*** نکته: نقش اصلي پول در مبادلات، تسهيل مبادلات است يا وسيله‌ي پرداخت در مبادلات.**

(۲) وسيله‌ي سنجش ارزش

ارزش نسبي کالا و خدمات توليد شده را در هر جامعه با واحد پول آن ميسنجند. هر كشوري داراي يك واحد ارزش است. در كشور آلمان مارك،

در انگليس پوند و در ايران ريال ميباشد. اين عمل پول، كار خريد و فروش كالاهاي مختلف را آسان مي‌كند.

(۳) وسيله‌ي پسانداز و حفظ ارزش

افراد به دو دليل پول را نزد خود نگهداري مي‌كنند:

الف) معاملات روزمره (انگيزه‌ي معاملاتي)

ب) مخارج غيرقابل پيشبيني در موقعيتهاي خاص (انگيزه سودآور)

نکته: اگر سطح عمومي قيمتها افزايش يابد ميل به پسانداز كاهش ميبابد. ولي اگر سطح عمومي قيمتها كاهش يابد، پسانداز افزايش ميبابد.

(۴) وسيله‌ي پرداختهاي آتي

هرگاه پول بتواند وسيله پسانداز و حفظ ارزش را بهخوبي ايفا كند آنگاه وظيفه‌ي ديگري از آن منشعب ميشود كه همان پرداخت آتي است.

۱) معاملات تجاري ۲) خريدهاي اقساطي ۳) رد و بدل كردن حوالههاي بانكي از طريق پرداخت آتي صورت ميگيرد.

تذکر: ۱) اگر ارزش آتي پول کم ر از ارزش جاري آن باشد، از اعتبارات حوالههاي بانكي کاسته ميشود.

۲) فروشندگان کالاهاي اقساطي علاوه بر اصل قيمت کالا مبلغی را بهعنوان بهره از مشتري دريافت ميکنند.

۳) هرگاه سطح عمومي قيمتها دائماً در نوسان باشد پول وظيفهي آتي خود را بد ايفا ميکند.

قدرت خريد پول

ارزش پول بستگي دارد به قوهي خريد آن و قوهي خريد ارتباط به سطح عمومي قيمتها دارد. يعني ارزش پول با قوهي خريد رابطهي مستقيم

ولي با سطح عمومي قيمتها رابطهي معکوس دارد. اقتصاددانان معتقدند که ارزش نهايي پول را سطح عمومي قيمتها تعيين ميکند.

۱) سطح عمومي قيمتها افزايش

تورم $\Rightarrow$ حجم کالا و خدمات توليد شده $<$ حجم پول منتشر شده (۱)

۲) ارزش پول کاهش

۱) سطح عمومي قيمتها کاهش

رکود $\Rightarrow$ حجم پول منتشر شده $<$ حجم کالا و خدمات توليد شده (۲)

۲) ارزش پول افزايش

تورم

۱) علت تورم: فزوني تقاضاي کل نسبت به عرضهي کل با خصوصيت دائمي

۲) نشانهي تورم: افزايش افسارگسيخته و سرسام ها آور قيمت

نکته: هرگاه در اقتصاد يك جامعه بين حجم پول در گردش و عرضهي کالاها و خدمات تناسب وجود نداشته باشد (مبنتي بر فزوني حجم پول)

پيامد آن تورم است که قدرت خريد پول را کاهش خواهد داد.

فرض کنيد دولت براي تأمين هزينههاي خود اسکناس جديدي چاپ و به جامعه تزريق کند، اولين انعکاس اين تزريق پول چديد، افزايش درآمد

مردم، به دنبال آن افزايش تقاضا براي کالا و خدمات ميباشد، در صورتيکه دولت نتواند توليد کالا و خدمات را به سرعت افزايش دهد، باعث تورم

خواهد شد به عبارتي ديگر اگر بين حجم پول در گردش و عرضه کالا و خدمات تناسب وجود نداشته باشد (مبنتي بر فزوني حجم پول نسبت به

حجم کالا و خدمات)، قدرت خرید پول کاهش یافته، سطح عمومی قیمت‌ها افزایش که نتیجه‌ی آن تورم می‌باشد.

فرمول محاسبه‌ی نرخ تورم:

سطح قیمت‌های قبلی - سطح قیمت‌های جدید

نرخ تورم

سطح قیمت‌های قبلی

=

سیاست‌های پولی

۱) سیاست‌های پولی: مجموعه تدابیری که دولت از طریق بانک مرکزی برای کنترل پول و حفظ ارزش آن اعمال می‌کند سیاست‌های پولی نام دارد

که به دو صورت است:

الف) انقباضی

ب) انبساطی

الف) سیاست‌های پولی انقباضی (کاهش حجم پول در گردش)

سیاست‌های پولی انقباضی به هنگام تورم اعمال می‌شود و عبارتند از:

۱) افزایش نرخ سپرده‌های قانونی: با افزایش نرخ سپرده‌های قانونی بانکها نزد بانک مرکزی

قدرت وام‌دهی بانکهای تجاری به بخش خصوصی کاهش می‌یابد.

II. سرمایه‌گذاری بخش خصوصی کاهش می‌یابد.

III. محدودیت اخذ وام از بانکها افزایش می‌یابد.

IV. قدرت وام‌دهی بانک مرکزی به دولت افزایش می‌یابد.

V. سرمایه‌گذار دولتی افزایش می‌یابد.

VI. محدودیت اخذ وام دولت از بانک مرکزی کاهش می‌یابد.

VII. نقدینگی بخش خصوصی کاهش می‌یابد.

VIII. نقدینگی بخش دولتی افزایش می‌یابد.

۲) افزایش نرخ تنزیل مجدد: با افزایش نرخ تنزیل مجدد به وسیله‌ی بانک مرکزی قدرت وام‌دهی بانکهای تجاری محدود می‌شود.

۳) سیاست بازار باز (فروش اوراق قرضه)

TEACH98.IR

۱) افزایش فروش اوراق مشارکت به مردم ۲) کاهش خرید اوراق مشارکت از مردم

که با اعمال هر دو مکانیزم حجم پول در دست مردم کاهش مییابد.

ب) سیاستهای پولی انبساطی که به هنگام رکود اعمال میشود (افزایش حجم پول در گردش)

۱) کاهش نرخ سپردههای قانونی که در این روش تمام مکانیزمهای انقباضی برعکس میشود.

۲) کاهش نرخ تنزیل مجدد

۳) افزایش خرید اوراق مشارکت از مردم یا کاهش فروش اوراق مشارکت به مردم

بهطور کلی در سیاستهای پولی انبساطی حجم پول در گردش در جامعه افزایش مییابد.

نکته: سپردههای قانونی: زمانی که مردم پول خود را نزد بانک پسانداز میکنند، بانکها موظف هستند درصدی از آن را نزد بانک مرکزی به ودیعه

گذارند که (سپردههای قانونی) نام دارد و جزء اهرمهای کنترل عملیات بانکی میباشد.

تنزیل مجدد: بانکها اوراق اعتباری مثل سفته و برات و ... را با نرخ معینی تنزیل میکنند. یعنی آنها را به قیمت ارزانتر از ارزش اسمی آن

خریداری میکند.

اگر بانکها به نقدینگی نیاز داشته باشند، میتوانند اوراق یاد شده را با بهره کمتری در بانک مرکزی تنزیل کنند.

به هنگام تورم بانک مرکزی نرخ تنزیل مجدد را افزایش و در رکود نرخ تنزیل مجدد را کاهش میدهد.

مثالها:

۱) اگر نرخ تورم در سال ن ۹۰ سبت به سال ، ۴۰ درصد باشد، و سطح عمومی قیمتها در سال ، ۱۲۰ باشد، شاخص قیمت در سال ۸۹ کدام است؟

۴۰ (۴۸) (۲۸۰) (۱۷۱) ۱

پاسخ: گزینه ۱

با توجه به فرمول نرخ تورم اعداد را جازگین میکنیم.

۱۲۰ ۴۰

۱۰۰

۱۰۰ ۱۲۰۰۰ ۴۰ ۱۲۰ ۱۰۰ ۴۰

۷۱ ۸۵ ۱۲۰۰۰ ۱۴۰

x

x

$x(x) \times x$

$/ x x$

-

=

$- = \Rightarrow - =$

$= \Rightarrow =$

۲) ها هرگاه دولت برای تأمین هزینه ی خود، اسکناس جدیدی چاپ کند. اولین انعکاس آن کدام است؟

۱) افزایش تقاضا ۲) افزایش درآمد مردم ۳) افزایش قیمت ۴) ثبات قیمت

پاسخ: گزینه ۲

۳) بانکها با ارائه کد اسناد حجم پول در گردش را کاهش میدهند؟

۱) بلندمدت ۲) کوتاه مدت ۳) دیداری ۴) اوراق مشارکت

پاسخ: گزینه ۳

۴) با پایین رفتن سطح عمومی قیمتها:

۱) قدرت خرید پول کاهش مییابد. ۲) قدرت خرید پول افزایش مییابد.

۳) مصرف کنندگان تمایل چندانی به خرید نخواهند داشت. ۴) تولیدکنندگان با رغبت بیشتر به تولید و عرضه کالا میپردازند.

پاسخ: گزینه ۲

۵) پول بهعنوان وسیله ی سنجش ارزش، موجب تسهیل انجام چه کاری میشود؟

۱) خرید و فروش کالاهای اساسی ۲) پرداختهای آتی

۳) پرداخت مخارج غیرقابل پیشبینی ۴) خرید و فروش کالاهای مختلف

پاسخ: گزینه ۴

۶- مورد دوم کدام گزینه، پیامد مورد نخست آن نمیشود؟

۱) پول بهعنوان وسیله ی حفظ ارزش و پرداخت آتی ۲) فزونی تقاضا بر عرضه کل و رکود اقتصادی

۳) رکود اقتصادی و رواج بیکاری ۴) پول بهعنوان سنجش ارزش و پرداخت در مبادلات

پاسخ: ۲

۷- دادن اعتبار به بانکهای تجاری تابع چیست و تنزیل اسناد اعتباری بهوسیله ی بانکها چه پیامدی

دارد و نتیجهی نهایی آن کدام است؟

۱) نرخ تنزیل مجدد، افزایش حجم پول در گردش، تورم ۲) نرخ تنزیل مجدد، افزایش حجم پول در گردش- رکود

۳) نرخ سپرده‌های قانونی، کاهش حجم پول در گردش- ثبات قیمت ۴) نرخ سپرده‌های قانونی، کاهش حجم پول در گردش- تورم

پاسخ: گزینه ۱

۸- هرگاه اقتصاد جامعه در حالت رکود باشد، بیکاری به شکلی گسترده‌ی رواج مییابد و سطح عمومی قیمت‌ها کاهش مییابد. برای رهایی از این

وضعیت، الف) کدام نهاد وارد عمل می‌شود؟ ب) چه سیاستی اعمال می‌کند؟ ج) دو نمونه‌ی آن کدام است؟

۱) الف) بانک مرکزی ب) کاهش حجم پول در گردش (انبساطی) ج) کاهش نرخ سپرده‌ی قانونی، افزایش اوراق مشارکت به مردم

۲) الف) بانک مرکزی ب) افزایش حجم پول در گردش (انبساطی) ج) افزایش خرید اوراق مشارکت از مردم- کاهش فروش اوراق مشارکت به مردم

۳) الف) سیستم بانکی ب) افزایش حجم پول در گردش (انقباضی) ج) کاهش نرخ تنزیل مجدد- کاهش نرخ سپرده‌ی قانونی

۴) الف) قانون بانکها ب) کاهش حجم پول در گردش (انبساطی) ج) افزایش خرید اوراق مشارکت از مردم- کاهش نرخ سپرده‌ی قانونی

پاسخ: گزینه ۲

۹- اثر انقباضی کدام سیاست بیشتر است؟

۱) افزایش نرخ تنزیل مجدد ۲) افزایش فروش اوراق مشارکت به مردم

۳) افزایش نرخ سپرده‌ی قانونی ۴) افزایش خرید اوراق مشارکت از مردم

پاسخ: گزینه ۲

فصل ۲) بانک‌ها

با رونق گرفتن تجارت در اروپا در قرون شانزدهم و هفدهم در مراکز مهم تجاری مثل آمستردام و لندن، مؤسسات بازرگانی و مالی روی کار آمدند

که کار اصلی آنها حفظ و تأمین امنیت پول تجار بود.

اعتبار این مؤسسات از آن جهت بود که مؤسسان آنها بازرگانان معروف، ثروتمند و مورد اعتماد مردم بودند. مدیران مؤسسه با گذشت زمان

متوجه دو نکته شدند که موجودی صندوق در هیچ زمان صفر نمیشود.

(۱) هیچ زمان سپردهگذاران تمامی پول خود را از صندوق خارج نمیکنند و درصدي از کل موجودي براي پاسخگويي به صاحبان سپرده کافي است.

(۲) همزمان با مراجعهي تعدادي از افراد به مؤسسه براي دريافت پول، عدهاي نيز پول به حساب واريز ميکردند. مديران مؤسسه پولهاي راكد

مردم را به متقاضي وام ميدادند و بهره دريافت ميکردند و چون بهرهي دريافتي بابت وام مبالغ قابل توجهي بود، مديران بانك سپردهگذاران

را به سپردهگذاري هرچه بيشتر تشويق ميکردند و نه تنها بابت نگهداري آنها پول دريافت نميکردند بلکه بخشي از بهره دريافتي را به

صاحبان سپردهها ميدادند.

وظايف بانکهاي اوليه

(۱) نقل و انتقال و محافظت از پول

(۲) اعطاي وام و تأمين اعتبار

اعتبار: شرط دادن اعتبار به مشتري به قرار زير است.

(۱) بررسي درخواست متقاضي

(۲) تطابق فعاليت او با شرايط بانك

نکته: فرد متناسب با مبلغ وام نزد بانك اعتبار کسب ميکند و بايد بدهي که خود را در زمان سررسيد قيد شده در اسناد به بانك بپردازد.

انواع اسناد اعتباري: اسناد اعتباري مثل، چك، سفته، برات و اوراق قرضه. با توجه به زمان بازپرداخت در سه گروه طبقهبندي ميشوند.

(۱) اسناد اعتباري ديداري (چك): به محض رؤيت بانك، مبلغ قيد شده به فردي که سند در وجه او صادر شده است پرداخت ميشود و همانند پول

نقد در معاملات مختلف مورد استفاده قرار ميگيرد.

نکته: طبق قانون چك سند بهادر بدون تاريخ است ولي در کشور ما براساس عرف از آن به جاي سند اعتباري مدتدار نيز استفاده ميشود.

(۲) اسناد اعتباري کوتاه مدت: زمان بازپرداخت آنها حداکثر يك سال است مثل سفته.

سفته: سندي است که بدهکار صادر ميکند، و متعهد ميشود مبلغي معين را در زمان مشخص به طلبکار پرداخت کند.

نکته: ظهنويسی عملی است که پشت سفته را مينويسند و آن را از فردي به فرد ديگري منتقل ميکنند.

۳) اسناد اعتباری بلندمدت: این اسناد به منظور تأمین مالی از سوی مؤسسات دولتی یا خصوصی منتشر میشود مثل انتشار اوراق مشارکت افراد

با خرید این اوراق ضمن دریافت بهره در فواصل زمانی مشخص شده، اصل طلب خود را در زمان سررسید دریافت میکنند. بازپرداخت این

اسناد از یک سال بیشتر است.

فعالیت ها های مختلف بانک

۱) عملیات اعتباری ۲) عملیات مالی ۳) خرید و فروش ارز ۴) سایر خدمات بانکی

- ۱ عملیات اعتباری: مهمترین خدمات بانکها تخصیص یا توزیع اعتبارات است. منشأ اعتبارات سپردههای دیداری، سپردههای مدتدار و سایر

سپردههای مردم نزد بانک است. عملیات اعتباری شامل ۲ قسمت است.

الف) تخصیص اعتباری کوتاه مدت:

در عملیات اعتباری کوتاه مدت بانکها به تنزیل اسناد تجاری میپردازند. یعنی اسناد را کمتر از مبلغ اسمی خریداری میکنند و اصل مبلغ را در

زمان مقرر از بدهکار اصلی دریافت میکنند.

تذکر:

:ابدهی این اسناد باید بهدلیل انجام امور بازرگانی باشد.

:II به زمان سررسید سند نیز بیش از ۹۰ روز نمانده باشد.

:III بازرگانان و تولیدکنندگان که در بانک حساب جاری باز کردهاند میتوانند بیش از موجودیشان اعتبار دریافت کنند.

ب) تخصیص اعتباری بلندمدت (عملیات اعتباری بلندمدت)

زمان آنها بیش از یکسال است. منشأ این اعتبارات سپردههای مدتدار و سرمایه ی اولیه ی خود بانک است. در عملیات اعتباری بلندمدت

بانکها به دو صورت عمل میکنند:

۱) سرمایه گذاری مستقیم (از طریق ایجاد بنگاههای اقتصادی)

۲) خرید سهام سایر بنگاه ها (مشارکت حقوقی)

تذکر: عملیات اعتباری بلندمدت به این دلیل اهمیت دارد که دریافتکنندگان آن را در زمینهای تولیدی یا بازرگانی بکار میبرند.

۲) عملیات مالی: خاص بانکهای تخصصی است که به منظور کسب سود اوراق مشارکتی را که دولت یا مؤسسات منتشر کردند به مبلغی بیش از

مبلغ خرید به سپردهگذاران میفروشند.

۳) خرید و فروش ارز: بانکها در مقابل ارائه این خدمات کارمزد دریافت میکنند.

۴) سایر خدمات بانکی:

۱. انتقال وجوه در داخل کشور

۲. وصول م ها طالبات اسنادی و سود سهام مشتریان و واریز به حساب آن

۳. پرداخت بدهی مشتریان در صورت درخواست آنها

۷. قبول امانت و نگهداری سهام و اوراق بهادار و اشیای قیمتی مشتریان

۱۷. انجام وظیفهی قیمومیت، وصایت و وکالت برای مشتریان طبق مقررات

نظام بانکی بدون ربا

براساس قوانین اسلام دریافت پول اضافی از وامگیرنده بهره نام دارد و شرعاً حرام است. در سال ۱۳۶۲ مجلس شورای اسلامی قانون عملیات

بانکی بدون ربا را تصویب کرد و این قانون از سال ۱۳۶۳ اجرا شد. بانکها حق دریافت هیچگونه مبلغ نقدی یا جنسی از قبل تعیین شده را ندارند.

ها درآمد بانک

۱) سرمایه گذاری مستقیم در طرحهای تولیدی و عمرانی

۲) به طور غیرمستقیم از طریق عقود اسلامی

ها انواع عقود اسلامی در بانک

۱) قرض الحسنه: بانک مقدار معینی از مال خود را در زمان حال به دیگری (مشتری) واگذار میکند. در مقابل، قرضگیرنده متعهد میشود که عین

مال یا قیمت آن را در زمان معین باز پس دهد.

۲) مضاربه: قراردادی است که به منظور تجارت بین بانک و عامل منعقد میشود که بانک سرمایه را تأمین میکند و طرف دیگر به تجارت

مبپردازد. در نهایت سود حاصل از سرمایه گذاری بین بانک و عامل تقسیم میشود.

۳) مشارکت مدنی: قرارداد بازرگانی است که به موجب این دو یا چند شخص حقیقی یا حقوقی (بانک) سرمایه نقدی یا جنسی خود را به شکل مشاع و به منظور ایجاد سود در هم میآمیزند.

۴) مشارکت حقوقی: قراردادی است که طی آن بانک قسمتی از سرمایه شرکتهای سهامی جدید را تأمین یا قسمتی از سهام شرکتهای سهامی

موجود را خریداری میکند و در سود آنها شریک میشود.

۵) فروش اقساطی: بانکها بنا به تقاضای کتبی مشتریان خود، ماشین آلات و تأسیساتی را که عمر مفید آنها بیش از یک سال است خریداری

میکنند و به صورت قسطی به مشتریان میفروشند.

۶) معاملات سلف: بانک محصولات تولیدی آیندهی بنگاه را پیشخرد میکند.

۷) اجاره به شرط تملیک: بانک مورد اجاره را تهیه میکند و در اختیار (مستأجر) قرار میدهد. اگر مستأجر به تعهدات خود عمل کند و اقساط

خود را تأدیه کند در پایان مدت اجاره، مالک عین مال مورد اجاره میشود.

۸) جعاله: طبق قرارداد، کارفرما تعهد میکند در قبال عمل مشخص کارگزار یا عامل، اجرت معینی به او بپردازد.

۹) مزارعه: بانک زمین مشخصی را برای مدت معین در اختیار طرف دیگر قرار میدهد تا در آن کشاورزی کند. سود حاصله بین طرفین تقسیم

میشود. در پیمان مزارعه سهم پولی مشخص نیست ولی سهم نسبی باید مشخص باشد.

۱۰) مساقات: قراردادی است میان صاحب باغ و دیگری که بهازای دریافت مقداری از محصول، کار نگهداری از باغ و برداشت به وی واگذار میشود.

۱۱) خرید دین: بانک در این قرارداد اسناد و اوراق تجاری متعلق به واحدهای تولیدی، بازرگانی و خدماتی را تنزیل میکند.

نکته: خرید دین جزء عملیات اعتباری کوتاه مدت بانکها است و مشارکت حقوقی منطبق بر عملیات اعتباری بلندمدت.

بانک مرکزی

میزان موفقیت بانکهای تجاری به موارد زیر بستگی دارد.

۱) میزان خدمات

۲) تعداد مشتریان

۳) میزان سپرده مردم نزد بانک

ها منابع کسب سود بانک

۱) جذب سپرده بیشتر و افزایش میزان اعتبارات

۲) اعطای وام

نکته: اگر حجم پول در گردش برای انجام معاملات کافی باشد، اعطای وام از طریق بانکها باعث افزایش حجم پول در گردش میشود که تقاضا را

افزایش میدهد، در صورتی که فرصت برای افزایش عرضه وجود نداشته باشد باعث افزایش تورم میشود.

تذکر: برای جلوگیری از پیامد منفی (تورم) به یک سیستم نظارتی نیاز است. بانک مرکزی با ایجاد سیستم خاص کنترل، سیاستهای خود را از طریق سیاستهای پولی متناسب با شرایط اقتصادی کشور اعمال میکند.

بانك مركزي مسئوليت كنترل شبكهي بانكي و ادارهي سياست پولي را با هدف حفظ ثبات پولي کشور بر عهده دارد.

وظايف بانك مركزي

- ۱) انتشار اشكناس و تنظيم حجم پول در گردش
- ۲) نگهداري فلزات گرانبها و ارزهاي متعلق به دولت
- ۳) نگهداري ذخاير قانوني و موجودي نقدي بانكهاي تجاري
- ۴) ايجاد امكانات اعتباري براي بانكهاي تجاري
- ۵) تصيفه حساب بين بانك
- ۶) صندوقداري، نمايندگي مالي و انجام دادن عمليات بانكي دولت
- ۷) اجراي سياستهاي پولي و كنترل حجم اعتبارات

فصل ۳) بورس

(محل تماس عرضهكنندگان و تقاضاكنندگان سرمايه)

- ۱) صاحبان واحدهاي توليد جهت گسترش دادن فعاليتهاي خود به منابع مالي نيازمنند. در قديم تنها راه تأمين منابع مالي اينگونه واحدها بانكها بودند كه از محل سپردههاي مردم وام مورد نياز مراكز تجاري و توليدي را تأمين ميكردند كه صاحبان اين مراكز بايستي بهره و اصل وام دريافتي را ميپرداختند.
- ۲) در روند تكامل تأمين مالي، شيوهي مناسبتر تأمين مالي از طريق صدور اوراق سهام بود. و بانكها كه نقش واسطه داشتند حذف ميشدند و پيامدهاي زير را به همراه داشت.
- اولاً: سود بيشتري عايد مردم (وامدهندگان) ميشد.
- ثانياً: مراكز تجاري و توليدي براي بازپرداخت وام هزينه ي كم تري صرف ميكردند.
- ثالثاً: افزايش انگيزهي مردم براي سرمايه گذاري كه از پيامدهاي مطلوب اين روش محسوب ميشود. بهطور كلي ۷) سرمايه ي اندك مردم در قالب منابع قابل توجه، ۷) سرمايه ي شرکتهای سهامی را تأمين ميكند اين كار از طريق بورس انجام ميگيرد و مردم در سرمايه و سود شريك مي كن شوند. بورس مركز مطمئني است كه بين عرضه نندگان و تقاضاكنندگان سرمايه تماس برقرار ميكند.

بازار بورس

به مكاني كه كار قيمتگذاري و خريد و فروش برخي از كالاهﺎ و اوراق بهادار در آنجا انجام ميگيرد، بازار بورس ميگويند.

(۱) بورس كالّا: به بازا ري ميگويند كه در آن كالاي معيني مورد معامله قرار ميگيرد گفته ميشود. در بورس كالّا بيشتر كالاهاي واسطههاي و مواد

خام اوليه مثل گندم و جو، مس و آهن مورد معامله قرار ميگيرد و كالاهﺎ بهصورت نمونه وجود دارد.

(۲) بورس اوراق بهادار: به بازار اسمي و دائمي كه در محلي معين تشكيل ميشود و در آن اوراق بهادار معامله ميشود اطلاق ميگردد.

انواع اوراق بهادار

به اوراقي كه به منظور تأمين مالي صادر ميشود گفته ميشود و شامل موارد زير است.

(۱) اوراق سهام: ورقي قابل معاملهي است كه در آن اطلاعاتي از قبيل ميزان مشاركت، تعهدات و منافع صاحب سهم در شركت سهامي درج ميشود.

نكته: روي ورقه سهم موارد زير درج ميشود:

(۱) نام شركت و شماره ثبت آن

(۲) مبلغ سرمايه ثبت شده و سرمايه پرداخت شده

(۳) تعيين نوع سهم

(۴) مبلغ اسمي سهم مقدار پرداخت شده آن

(۲) اسناد خزانه: اوراق بهادار کوتاه مدتي است كه بهوسيله ي دولت صادر ميشود.

الف) از نظر سررسيد، سه ماهه، شش ماهه و يك ساله است.

ب) داراي كوپن بهره نيست و در زمان فروش دولت آنها را ارزانتر از مبلغ اسمي به خريداران ميفروشد.

ج) خطر ريسك ندارد.

دولت

(۳) اوراق مشاركت: به ي وسيله ها شهرداري

شركتهاي دولتي و خصوصي و به منظور تأمين اعتبار طرحهاي عمراني منتشر ميشود.

تهيه ي دستورالعمل اجرايي و مقررات ناظر بر انتشار اوراق مشاركت بر عهدهي بانك مركزي است. بانك مركزي براي تأمين مالي طرحهاي سودآور

توليدي و خدماتي (بهجز بازرگاناني) در چارچوب عقد مشاركت مدني، توسط سازمان مجري منتشر ميشود.

تفاوت اوراق مشارکت و قرضه: در ورقي مشارکت میزان سهم دارندهي آن مشخص شده است. در اوراق مشارکت وجوه دريافتي حتماً بايد در

طرحهاي مشخص توليدي، عمراني يا خدماتي بهکار گرفته شود ولي در اوراق قرضه براي وامگیرنده محدوديت خاصي وجود ندارد.

شرکت سهامی و انواع آن

شرکتی است که برای انجام امور تجاري بين عدهاي تشکيل ميشود، سهام آن از طريق سهام همارزش است. سهام آنها در بورس به فروش ميرسد. مسئوليت شرکاء به اندازهي میزان سرمايه (تعداد سهم خريداري شده) است که در سود و زیان شرکت سهيم هستند. يعني هرکس سهام بيشتري دارد مسئوليت بيشتري دارد.

شرکتی که خواستار پذيرش در بورس است، تقاضاي خود را به همراه مدارک مورد نیاز به دبیرخانه ي هيئت پذيرش اوراق بهادار ارائه ميدهد.

هيئت پذيرش پس از بررسی وضعيت مالي شرکت نسبت به پذيرش او اقدام ميکند، شرکتی که در بورس پذيرفته ميشود از معافيت مالياتي

برخوردار است. صرفاً شرکتهاي سهامی عام در بورس پذيرفته ميشوند.

تأثير بورس بر اقتصاد جامعه

(۱) حجم سرمايه گذاري را افزايش ميدهد.

(۲) بين عرضه و تقاضاکنندگان سرمايه تماس برقرار کرده و بازار سرمايه را تنظيم ميکند.

(۳) با قيمتگذاري سهام از نوسان شديد قيمت جلوگیری ميکند.

(۴) باعث تشويق مردم به پسانداز ميشود که در کاهش نرخ تورم مؤثر است.

(۵) سرمايه لازم براي اجراي پروژههاي دولتي و خصوصي را تأمين ميکند.

نکته: در جامعهي ما بهدليل پرهيز از ربا، که اوراق قرضه مشتمل بر آن است، طرح ابتکاري ايجا شده به نام فروش اوراق مشارکت.

مثالها:

(۱) مهمترين خدمت بانكي كيفيت و انواع آن کدام است؟

(۱) انجام وظائف قيموميت، وصايت و وکالت- قبول امانات و نگهداري سهام و اوراق بهادار مشتريان

(۲) تخصیص يا توزيع اعتبارات- کوتاه مدت و بلندمدت

(۳) عمليات مالي- خريد و فروش اوراق مشارکت

(۴) خريد و فروش ارز- پرداخت بدهي مشتريان و وصول مطالبات

پاسخ: گزینه ۲

۲) طریق مستقیم کسب درآمد برای بانکها کدام است؟

۱) اعطای تسهیلات مالی به اشخاص ۲) از طریق استفاده از عقود اسلامی مجاز

۳) سرمایه گذاری در طرحهای تولیدی و عمرانی ۴) با دادن وام از سپردههای دیداری و غیردیداری مردم به سایر افراد

پاسخ: گزینه ۳

۳) خریدار کدامیک از اوراق زیر در سود و سرمایه گذاری مشارکت دارند؟

۱) اوراق قرضه ۲) اوراق قرضه و اسناد خزانه

۳) اوراق مشارکت و اسناد خزانه ۴) سهام شرکتهای سهامی و اوراق مشارکت

پاسخ: گزینه ۳

۴) سود دارندگان چه نوع اوراق بهاداری برابر تفاوت مبلغ خرید از مبلغ اسمی آن است؟

۱) اوراق قرضه ۲) اسناد خزانه ۳) اوراق سهام ۴) اوراق مشارکت

پاسخ: گزینه ۲

۵) در رابطه با نتایج و آثار بورس بر فعالیتهای اقتصادی جامعه کدام عبارت نادرست است؟

۱) سرمایه ی لازم را برای اجرای پروژههای دولتی و خصوصی فراهم میآورد.

۲) با قیمتگذاری سهام و اوراق بهادار تا حدودی از نوسان شدید قیمتها جلوگیری میکند.

۳) از طریق جذب و بهکار انداختن سرمایه های جاری حجم سرمایه گذاری را در جامعه بالا میبرد.

۴) با تشویق مردم به پسانداز و بهکارگیری پساندازها در فعالیتهای مفید اقتصادی در کاهش نرخ تورم مؤثر است.

پاسخ: گزینه ۳

۶- نام عقود زیر بهترتیب کدام است؟

الف) قراردادی به منظور تجارت

ب) بانک زمینی را برای مدت معینی در اختیار فردی برای کشاورزی قرار میدهد.

ج) کارفرما تعهد میکند که در قبال عمل مشخص کارگزار، اجرات معینی به او بپردازد.

۱) مضاربه، مزارعه، جعاله ۲) مضاربه، مساقات، مزارعه ۳) جعاله، مضاربه، مشارکت مدنی

۴) مشارکت حقوقی، جعاله، مزارعه

پاسخ: گزینه ۱

۷ به - ترتیب منظور بانک ه های تخصصی و مشتریان خریدار اوراق مشارکت آن ا، از انجام عملیات مالی کدام است؟

(۱) پرداخت بهره- گسترش فعالیتهای اقتصادی (۲) کسب سود- دریافت بهره

(۳) رفع مشکلات- کسب (۴) گسترش فعالیتهای اقتصادی- رفع مشکلات

پاسخ: گزینه ۲

بخش ۶- اقتصاد جهان (نظام اقتصادی بین المللی)

فصل (۱) تجارت بین المللی

(۱) انسان ها به دلیل خواستههای متنوعی که دارند به برقراری ارتباط با یکدیگر نیازمندند.

(۲) ارتباط اقتصادی براساس نیاز شکل میگیرد.

(۳) صادرات و واردات کالا و خدمات، سرمایه گذاری خارجی یا فرار سرمایه، برقراری روابط تجاری با کشورهای همسایه و اجرای موافقتنامههای

همکاری اقتصادی، از موارد در اقتصاد بینالملل است.

امروزه صدها سازمان در سراسر جهان برای هموار کردن راههای مناسب تجارت بین کشورها و تنظیم روابط آنها فعالیت میکند.

موانع تجارت بین المللی در گذشته

(۱) موانع قانونی، نامنی و ضعف دولتها:

در گذشته، نامنی و ضعف دولتها در حاکمیت بر سرزمین خود مانع از آن میشد که افراد با خاطری مطمئن به تجارت بپردازند. تجارت از یک

کشور به کشور دیگر علاوه بر خطرات داخلی، به روابط بین دولتها بستگی داشت. حاکمان محلی با هدف حمایت از صنایع داخلی، به هر قیمتی و

هر چند غیرعقلانی، هرگونه مراددهی خارجی را تهدید تلقی میکردند و لذا اجازهی گسترش روابط اقتصادی بین المللی را نمیدادند.

که بهطور کلی

الف) نامنی

ب) عدم روابط دوستانه دولتها انگیزهی تجارت در افراد را از بین میبرد.

(۲) هزینه ی تجارت:

الف) به خاطر عدم وجود وسایل حمل و نقل هزینه ی تجارت به شدت افزایش مییافت و اغلب افراد در طول عمر خود فقط کالاهایی را مصرف

میکردند که در محل سکونت آنها تولید میشد و هرگز از تولیدات دیگران بهره نمیبردند.

تذکر: عاملي که امروزه باعث کاهش هزینه ی تجارت در داخل و خارج شده عبارتند از:

(۱) پیشرفت دانش فني بشر

(۲) وجود امنیت نسبي در سرزمین ها

(۳) راههاي مناسب و مقررات مورد قبول بین المللی هزینه ی تجارت نهتنها در داخل مرزها بلکه در خارج را نیز کاهش داده است.

تاجر و تجارت بین المللی

تولیدکنندگان معمولاً فرصت، تخصص و امکانات لازم را برای فروش تولیدات خود به مصرف کنندگان کشورهای دیگر ندارند به همین دلیل، این

کار را از طریق افرادی که شغل آنها خرید محصول در مرکز تولید و فروش آن در مناطق مصرف بین المللی است انجام میدهند. به این افراد

«تاجر» یا «بازرگان» گفته میشود.

این افراد و کسانی که امروزه به آنها بازاریاب بین المللی «گفته میشود میتوانند با اطلاع از بازارهاي کشورهای دیگر و نیازها و علایق

مصرف کنندگان خارجی کمک شایانی به تولیدکنندگان داخلی و افزایش و رونق اقتصادی کشور بکند.

تذکر: ۱ عواملی که باعث شده تجارت با روشهاي علمی صورت گیرد عبارتند از:

الف) گسترش جوامع

ب) متنوع شدن کالاهای تولیدی

ج) وسایل حمل و نقل و ظهور تحولات دیگر

تذکر: ۲ هر کشور یا سازمانی که نیروهای متخصص و آموزش دیدهی بیشتری در اختیار دارد در زمینه تجارت موفقتر است.

چرا ملتها به تجارت روی میآورند؟

(۱) یکسان نبودن منابع و عوامل تولید: کشورها از نظر داشتن عوامل تولید در سطح یکسان قرار ندارند مثلاً ایران دارای نفت و گاز فراوان است،

استرالیا ماده معدنی آلومینا (آلومینیم) فراوان دارد و ژاپن از نظر نیروی متخصص غنی است.

(۲) یکسان نبودن کشورها از نظر دستی به فناوری:

اولاً: کشورهای توسعه یافته چون سالهای متمادی با انجام آزمایشهای متعدد و کسب تجربه و صرف هزینههای زیاد به اختراعات جدید

رسیدهاند پس به سادگی یافتههای خود را به رایگان در اختیار سایر کشورها قرار نمیدهند.

ثانیاً: از همین رو در شرایط حاضر سطح فناوری در کشورهای مختلف متفاوت است. بدیهی است که دسترسی به علوم و فناوریهای جدید و

موفقیت در بهکارگیری آنها موجبات افزایش تنوع و کیفیت کالاهای تولیدی و کاهش هزینهها را فراهم میآورد.

۳) شرایط اقلیمی متفاوت: تنوع آب و هوا و شرایط طبیعی متفاوت باعث شده که هر سرزمین شرایط تولید محصولات خاصی را داشته باشد.

۴) اصل مزیت نسبی: یعنی هر منطقه یا کشور به تولید کالایی بپردازد که هزینه ی تولید آن بهطور نسبی نسبت به سایر نقاط کمتر باشد.

بهطور مثال: به دلایل جغرافیایی، قهوه در برزیل ارزانتر از مصر تولید میشود و تولید پنبه در مصر ارزانتر از برزیل است. که براساس اصل مزیت نسبی این دو کشور به مبادله میپردازند.

آیا تجارت بین المللی دارای منافع است؟

۱) تجارت بین المللی برای تمامی کشورها و مؤسسات و افراد میتواند سودآور باشد.

۲) کشورها براساس اصل مزیت نسبی از طریق تجارت میتوانند منافع زیادی را نصیب مردم خود کنند.

نباید نادیده گرفت که عرصهی تجارت بین المللی، عرصهی تلاش و رقابت است و در فضای رقابتی، فقط کسانی برندهاند که ضمن شناسایی

قابلیتها و توانمندیهای تولید (مزیت نسبی) خود، فرصتهای بین المللی را نیز بهخوبی بشناسند و با کار و کوشش فراوان و افزایش همکاریهای

دو جانبهی بین المللی از آنها بهرهمند شوند.

دو گروه عمدهای که از تجارت بین المللی سود میبرند:

۱) تولیدکنندگان:

الف) ادامهی کار بسیاری از تولیدکنندگان به وارد کردن ماشین آلات و لوازم یدکی یا مواد اولیه کشورهایی دیگر بستگی دارد.

ب) در نتیجه تجارت بین المللی، کالاهای خارجی وارد کشور میشوند و تولیدکنندگان داخلی را به تلاش برای تولید بهتر و کارآمدتر وادار

میسازند که این امر باعث بهبود کیفیت کالاهای تولیدی در سطح جهان میشود.

۲) مصرف کنندگان:

الف) واردات کالاهای خارجی به مصرف کنندگان این امکان را میدهد که از کالاهای متنوع و ارزان استفاده کنند.

تذکر: کالاهای خارجی تحت شرایط زیر بایستی وارد يك کشور شوند.

:از کالاهای مشابه داخلی ارزانتر و مرغوبتر باشند.

:||مشابه آن در داخل تولید نشود.

ب) با صادرات کالا به خارج، مصرف کنندگان ارز لازم برای پرداخت بهای کالاهای ضروری وارداتی را بهدست میآورند.

در صورت فقدان درآمدی (صادراتی)، مصرف کنندگان مجبور هستند تا بخشی از درآمدهای خود را که قبلاً به کالای داخلی اختصاص مییافت به تولیدکنندگان خارجی بپردازند.

نقش تجارت بین المللی در اقتصاد کشورها:

۱) منافع حاصل از تجارت بین المللی به کشورها کمک میکند تا از تولیدات کشورهای دیگر استفاده کنند و کالاهای مورد نیاز مردم را با قیمت ارزانتر و کیفیت بهتر از خارج تهیه کنند.

۲) تولیدکنندگان را تشویق میکند که با صدور کالای خود سودمند مناسبی بدست آورند.

۳) در مجموع، تجارت بین المللی وضعیت اقتصادی کشورها را بهبود میبخشد.

۴) در پرتو تجارت بین المللی دستیابی به تخصص بهعنوان يك عامل مهم اقتصاد جوامع را تحت تأثیر قرار میدهد.

۵) تخصص بین المللی باعث میشود که هر کشور به تولید آن دسته از کالاها و خدماتی بپردازد که منابع طبیعی، سرمایه، نیروی انسانی و تجربه و معلومات فنی متناسب با آن را در اختیار دارد.

حداکثر استفاده از منابع تولیدی

۶) تخصص و تقسیم کار باعث افزایش حجم تولیدات در جهان کاهش قیمت کالا میشود.

تخصص و تقسیم کار بین المللی

تخصص بین المللی، توان تولیدی کل کشورهای جهان و حجم کالاهای تولید شده در جهان را افزایش میدهد در نتیجهی این امر، سطح زندگی

مردم کشورهایی که در مبادلات بین المللی شرکت دارند بهبود مییابد.

نام کشور تولید غالب

ایران فرش- پسته

مصر پنبه

کوبا نیشکر

غنا کاکائو

نیجریه نفت

برزیل قهوه

ارژانتین محصولات دامی

اتحادیه‌های اقتصادی

۱) کشورها، در اعمال سیاست تجاری بین کشورهای دوست یا شرکای تجاری با سایرین یکسان عمل نمیکنند با برخی کشورها روابط تجاری و

اقتصادی بیشتر از سایر برقرار میکند و یا تشکیل اتحادیه‌های اقتصادی یا بلوکهای تجاری سعی در افزایش مبادلات تجاری بین خود و

اعضای آن اتحادیه و کاهش موانع تجاری دارند.

۲) بازرگانی منطقه‌ای که امروزه در بسیاری از مناطق جهان صورت میگیرد، براساس همین قاعده (تولید متناسب با شرایط محلی) است.

۳) کشورهای اروپایی با تشکیل

الف) اتحادیه‌ی اقتصادی

ب) انتخاب پول واحد

بازرگانی کل اروپا را تقریباً به‌صورت بازرگانی داخلی درآورده‌اند.

مبادلات بین المللی در بازارهای کار و سرمایه:

روابط اقتصادی بین کشورها در فضای بین المللی فقط به مبادله‌ی کالا و خدمات (تجارت بین‌الملل) محدود نمیشود بلکه به حرکت نیروی کار و

سرمایه از نقطه‌ای از دنیا به نقطه‌ای دیگر که شرایط بهتری دارند نیز گسترش مییابد.

به‌عنوان مثال: کارگران خارجی در ایران و کارگران ایرانی در خارج به دنبال موقعیتهای بهتری شغلی‌اند. یا هر کشوری در پی جذب

سرمایه گذاریهای خارجی برای کشور خود است شاید بدینترتیب نه تنها پساندازهای داخلی خود بلکه پساندازهای کشورهای دیگر را در رشد و

افزایش کارخانه‌ها و بخش تولیدی داخلی به‌کار گیرد.

سیاستهای تجاری

۱) کشورها برحسب وضعیت اقتصادی خود، سیاستهای تجاری مختلفی را اتخاذ میکند. چه بسا کشوری برای حمایت از تولیدکنندگان داخلی یا

کاهش وابستگی خود به کشورهای دیگر، بر روی کالاهای وارداتی، انواع موانع تجاری مثل: (اتعرفه‌های گمرکی (II عوارض وارداتی (III سهمیه وارداتی وضع میکند.

۲) برای تشویق صادرکنندگان داخلی، برای نفوذ به بازارهای جهانی یا تشویق سرمایه‌گذاران خارجی به سرمایه‌گذاری در داخل، یارانه‌های مختلف و انواع تسهیلات اقتصادی و حقوقی ارائه می‌دهند.

۳) معمولاً کالاهای و صنایع راهبردی (مثل صنایع دفاعی، انرژی و گندم) و صنایع نوزاد مثل (برخی فناوری نوین در ایران) که در ابتدای عمر خود بوده و توان رقابت با صنایع خارجی را ندارند، در همه کشورهای دنیا مشمول حمایت میشوند.

فصل ۲ - آشنایی با برخی نهادها و مؤسسات مؤثر در اقتصاد جهان

۱) در تنظیم روابط اقتصادی خارجی بین کشورها نهادها و سازمانهای اقتصادی جهانی و منطقه‌ای نقش مهمی دارند و دلیل آن گسترش سریع

روابط تجاری و مالی بین کشورهای جهان مخصوصاً در نیم قرن اخیر است.

۲) این سازمانها و نهادها با گره زدن منافع اقتصادی کشورهای مختلف جهان به یکدیگر سبب صلح و ثبات منطقه‌ای و جهانی میشوند.

تذکر: تقریباً تمامی نهادها و سازمانهای اقتصادی بین‌المللی و منطقه‌ای در دنیا پس از جنگ دوم جهانی تأسیس شده‌اند که این زمان مقارن است با گسترش سریع روابط اقتصادی بین کشورهای جهان.

۱) صندوق بین‌المللی پول I.M.F

۱. قرارداد تأسیس این صندوق را نمایندگان از ۴۴ کشور جهان در ژوئیه ۱۹۴۵ امضا کردند. امروزه تمام کشورهای مستقل دنیا عضو این صندوق هستند.

۲. صندوق بین‌المللی پول به‌طور اختصاری (IMF خوانده می‌شود، محلی است برای: - ۱ مشورت مالی ۲) کمک در زمینه‌ی طراحی خط

مشی‌های اساسی اقتصادی ۳) ارائه‌ی کمک‌های فنی و آموزش ۴) ارائه‌ی کمک‌های مالی به کشورهای واجد صلاحیت.

۳. هدف اصلی و اولیه‌ی ایجاد صندوق همکاری کشورهای عضو جهت حل مسائل پولی بین‌المللی بود.

اهداف صندوق بین المللی پول در اساسنامه‌ی صندوق عبارتند از:

الف) ارتقای سطح اشتغال در کشورهای عضو، افزایش درآمد واقعی توسعه‌ی منابع تولیدی آنها از طریق گسترش بازرگانی بین المللی

ب) تشویق ثبات ارزی و جلوگیری از کاهش رقابت‌آمیز ارزش پولها نسبت به یکدیگر

پ) کمک به برطرف کردن مشکلات موازنه پرداخت‌های خارجی کشورهای عضو از طریق اعطای وام به اعضا در صورت نیاز.

۲) بانک جهانی:

یکی دیگر از مؤسسات وابسته به سازمان ملل متحد بانک جهانی است و متشکل از سه مؤسسه مالی است که اهداف مشترکی دارند و عبارتند از:

۱) مؤسسه‌ی توسعه‌ی بین المللی

۲) سازمان بین المللی

۳) سازمان بین المللی توسعه

۱) بانک بین المللی توسعه و ترمیم (بانک جهانی):

الف) این مؤسسه همزمان با تأسیس صندوق بین المللی پول پایه‌گذاری شد ولی فعالیت خود را از سال ۱۹۴۶ آغاز کرد.

ب) هدف آن جبران خرابی‌های ناشی از جنگ دوم جهانی در کشورهای عضو بود.

ج) این بانک تا سال ۱۹۴۸ و شروع برنامه‌ی مارشال تمامی توان خود را برای بازسازی اروپا متمرکز کرد ولی پس از آن، اعطای اعتبار به کشورهای

در حال توسعه مهمترین وظیفه‌ی آن بود.

۲) مؤسسه‌ی مالی بین المللی:

الف) در ۲۵ ماه مه سال ۱۹۵۵ به‌عنوان شعبه‌ای از بانک جهان تأسیس گردید.

ب) وظیفه‌ی مهم این مؤسسه گسترش فعالیت‌های اقتصادی بخش خصوصی در کشورهای در حال توسعه است.

ج) برای دستیابی به این هدف به مؤسسات بخش خصوصی کشورهای در حال توسعه وام میدهد بدون اینکه از دولتها جهت بازپرداخت وام‌های

پرداختی ضمانت بگیرد.

د) وام‌های دریافتی باید در جهت مدرنیزه کردن گسترش فعالیت‌های صنعتی و افزایش بازدهی این گونه فعالیتها صرف شود.

ه) هدف اصلی این مؤسسه از سرمایه‌گذاری در بنگاه‌های اقتصادی بخش خصوصی کسب سود نیست اما غالباً سود به همراه دارد.

۳) سازمان بین المللی توسعه:

۱) این سازمان در ۲۶ ژانویه سال ۱۹۶۰ به عنوان شعبه دیگری از بانک جهانی تأسیس شد.

۲) منظور از تأسیس این نهاد رسیدگی به وضعیت بدهی کشورهای در حال توسعه است.

وظایف اصلی سازمان بین المللی توسعه:

۱) گسترش فعالیتهای اقتصادی

۱) طرحهای مطالعاتی

۲) افزایش بهرهوری و سطح زندگی در کشورهای در حال توسعه از طریق اجرای ۲۵ (۲) برگزاري سمينارها و سخنراني

۳) اعطای وام با شرایط آسان به کشورهای در حال توسعه

۳) شرایط اعطای اعتبار از طرف سازمان بین المللی توسعه از شرایط بانک جهانی بهتر است.

۴) این سازمان وامهای اعطایی را فقط برای انجام طرحهای توسعه و با ضمانت دولتها پرداخت میکند و کمک خود را فقط به کشورهای

ارائه میدهد که درآمد سرانه بسیار پایینی دارند.

۳) سازمان تجارت جهانی

۱) در سیام اکتبر ۱۹۴۷ موافقتنامههای به عنوان «موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت» به نام گات» به امضای نمایندگان ۲۳ کشور جهان رسید.

۲) هدف اصلی این موافقتنامه، ایجاد نظام اقتصادی بین المللی آزاد بود و در آن از دولتهای امضاکننده خواسته شده بود تا دخالت خود را در

تجارت بین المللی به کمترین حد برسانند تا بنگاههای تولیدی از قدرت و امکانات رقابتی یکسانی در سطح بین المللی برخوردار شوند.

در سال ۱۹۵۵ سازمان تجارت جهانی (W.T.O) با هدف نظارت بر تجارت جهانی تأسیس و جایگزین گات شد، گات در نظر داشت هدف نهایی

خود را از طریق اصول زیر که در حال حاضر مورد توجه سازمان تجارت جهانی هستند، تحقق بخشد.

اصولی که «گات» برای تحقق هدف نهایی مطرح کرد عبارت است از:

الف) دولت کامله الوداد: اگر یکی از اعضا در زمینه عوارض گمرکی وارداتی یا صادراتی شرایط مساعدی را به کشوری عطا کند، سایر کشورهای

عضو خودبخود باید این شرایط را رعایت کنند.

ب) اصل تسری رفتار داخلی: براساس این اصل، مقررات مربوط به کالاهای داخلی و خارجی باید یکسان باشد. هدف از این اصل، جلوگیری از وضع

مقرراتي است که بين کالاهاي داخلي و خارجي تبعيض قائل ميشوند.

پ) کاهش تدريجي عوارض گمرکي (W.T.O): اعضاي گات در صدد کاهش مرحله‌اي و گام به گام عوارض گمرکي بوده‌اند.

ت) ممنوعيت برقراري محدوديتهاي مقداري: گات در نظر گرفتن محدوديتهاي تجاري از طريق تعيين سهميه براي صادرات و واردات کشورهاي عضو را منع ميکند.

استثنائات اين اصل

۱. اکسري ها تراز پرداخت.

۲. تجارت با کشورهاي در حال توسعه را ميتوان نام برد.

ث) تنظيم قواعد و مقررات صادراتي: گات در زمينه صادرات و گسترش آن مقرراتي وضع کرده است. اگر کشوري به «دامپینگ» مبادرت کند

(يعني کالايي را در خارج با قيمتي کمتر از داخل بفروشد)، ساير کشورها مجازند که با وضع عوارض «ضد دامپینگ» به مقابله بپردازند.

۱) حذف رقبا

ارزانفروشي در کوتاه مدت به منظور

۲ به - دست گرفتن بازار (انحصار)

اهداف اساسي سازمان تجارت جهاني:

۱) فراهم ساختن شرايط مساعد براي شکل گيري تجارت جهاني ۲) حل و فصل منازعات و اختلافات تجاري مي ها ان دولت

۳) سازماندهي مذاکرات تجاري ميان کشورهاي عضو ۴) گسترش ارتقا و بهبود کمي و کيفي تجارت جهاني

ايران در حال حاضر ناظر سازمان بوده و مراحل عضويت نهايي را طي ميکند.

۴) سازمان خواربار و کشاورزي ملل متحد «فائو»

در بين مؤسسات وابسته به سازمان اقتصادي اهميت ويژه‌اي دارند که عبارتند از «فائو» و «يونيډو»

فائو در ۱۶ اکتبر ۱۹۴۵ توسط ۴۴ کشور عضو سازمان ملل متحد تأسيس شد.

هدف فائو

۱) بالا بردن سطح زندگي و بهبود تغذيهي مردم جهان

۲) توزيع مناسب مواد غذايي در مناطق مختلف جهان (امنيت غذايي)

فائو نهتنها بر علي «ه سوء تغذيه» مبارزه ميكند بلكه در صدد است با ارائهي اطلاعات لازم به كشورهاي مختلف بازدهي كشاورزي و سطح تغذيه را

در جهان افزايش دهد. مقر فائو در رم (ايتاليا) است.

(۵) سازمان توسعهي صنعتي سازمان ملل متحد (يونيډو)

الف) در سال ۱۹۶۶ براساس قطعنامهي مجمع عمومي سازمان ملل متحد تأسيس گرديد.

ب) هدف يونيډو گسترش توسعهي صنعتي در كشورهاي عضو است.

ج) يونيډو فعاليت خود را به دو صورت

مستقل

هماهنگكننده انجام ميدهد.

د) فعاليتهاي مستقل اين سازمان شامل:

(۱) جمعآوري و ارسال اطلاعات مربوط به فناوري

(۲) سازماندهي امور اداري

(۳) ارائهي كمكهاي فني و تعليم نيروي انساني

ه) يونيډو مركز هماهنگ كننده ي فعاليتهاي صنعتي كشورهاي عضو نيز هست و اين فعاليتها را بيشتر از طريق ارتباط و همكاري نزديك با

نهادهاي اقتصادي منطقهاي انجام ميدهد.

مقر اين سازمان در وين (مركز اتريش) است.

38

ECO (اكو ۶)

(۱) يكي از سازمانهاي اقتصادي مهم منطقهاي خاورميانه «اكو» نام دارد.

(۲) دليل اهميت اين سازمان اين است كه بنيانگذاران آن سه كشور استراتژيك ايران، پاكستان و تركيه هستند.

(۳) در ابتدا به نام (آر.سي.دي) كه نام اختصاري سازمان همكاري عمران منطقه اي است آغاز به كار كرد.

(۴) اكو پس از فروپاشي شوروي سابق و پيوستن چند عضو جديد به آن، از اهميت قابل توجهي برخوردار شد.

(۵) اعضاي ديگر عبارتند از: افغانستان، آذربايجان، تركمنستان، قزاقستان، قرقيزستان، ازبکستان و تاجیکستان.

این سازمان هماکنون با ده عضو حدود ۳۳۰ میلیون نفر جمعیت و ۸/۶ میلیون کیلومتر مربع وسعت خاک آنها، همچنین امکانات گسترده و

فراوان مادی (نظیر نفت و گاز) (بعضی از اعضا، برای کمک به توسعهی کشورهای عضو از شرایط مطلوبی برخوردار است).

مهمترین اهداف اگو

(الف) بهبود شرایط برای توسعهی اقتصادی پایدار کشورهای عضو

(ب) اتخاذ تدابیر برای حذف تدریجی موانع تجاری در منطقهی اگو

(ج) تهیه ی برنامههای مشترک برای توسعهی منابع انسانی

(د) تسریع برنامههای توسعهی زیربنای حمل و نقل و ارتباطات

تذکر:

(۱) از نظر تولید سه کشور بنیانگذار (ایران، پاکستان، ترکیه) پشتوانهای انسانی و تواناییهای داخلی بهتری دارند و تولیدکنندگان محصولات کشاورزی و نیمهصنعتی هستند.

(۲) پیوستن اعضای جدید (جمهوریهای تازه استقلال یافتهی شوروی سابق) به اگو، تواناییهای صنعتی سازمان را افزایش داده است.

(۳) از نظر تجارت، گسترش تسهیلات تجاری و مبادلاتی بین اعضا میتواند توسعهی تجارت را بین اعضا تحقق بخشد. این امر باعث:

- بهبود نظام بازار

- ارتقای سطح کمی و کیفی تولیدات داخلی همه ی کشورها

- تولیداتی که بهدلیل مقیاس کوچک جنبهی بازاری ندارند به تولیدات تجاری مبدل میشوند.

(۴) یکی از راههای دستیابی به فناوری جدید برای کشورهای در حال توسعه انتقال فناوری و کسب فناوری نوین از طریق ارتباط و همکاری

اقتصادی با کشورهای صاحب فناوری است (سازمان اگو) در این زمینه فرصت مناسبی را فراهم آورده است دلیل این امر آن است که بسیاری

از کشورهای عضو اگو در زمینهی خاصی از فناوری بالایی برخوردارند از جمله:

(الف) ازبکستان، در زمینهی هواپیماسازی و ماشین آلات کشاورزی

(ب) قزاقستان، ازبکستان و تاجیکستان در زمینهی غنیسازی اورانیم

(ج) آذربایجان و ایران در زمینه ی صنایع و تجهیزات نفتی

(د) ترکیه، پاکستان و ایران در زمینهی صنایع سبک و نیمهسبک صنعتی

مهمترین مشکلات سازمان (اکو)

۱) نبودن تواناییها و امکانات تولید بعضی از کالاها سرمایه‌های و واسطه‌های فناوری بالا در کشورهای عضو اکو

۲) نبود زنجیره‌های تولیدی افقی و عمودی بین بخشهای تولیدی کشورها

۳) شباهت اقتصادی و تولیدات مشابه بین برخی از اعضای اکو به‌ویژه ایران، پاکستان و ترکیه و وجود رقابت میان آنها و در نهایت کاهش کارایی اکو.

۴) عدم اطمینان سیاسی و تفاوت در ایدئولوژی حاکم بر کشورهای عضو

تذکر:

۱) زبان رسمی اکو (انگلیسی) است.

۲) شرط عضویت در اکو

همجوار از نظر جغرافیایی

موافقت با اهداف سازمان

۳) در ساختار کنونی اکو، شورای وزیران خارجی کشورهای عضو در رأس قرار دارند و حداقل سالی یکبار به‌طور متناوب در کشور یکی از

دولتهای عضو تشکیل میشود.

۴) شورای قائم مقامان وزارت امور خارجه رکن بعدی سازمان است.

۵) شورای برنامه‌ریزی متشکل از رؤسای سازمانهای برنامه‌ی دولتهای عضو است که سالی یکبار جلسه دارند.

کمیته‌ی فنی اکو

۶) اجزای تشکیلاتی اکو عبارتند از دبیرخانه

سازمانهای تخصصی دیگر

39

سازمان کنفرانس اسلامی:

این سازمان با ایده‌ی گردهم آوردن دولتهای اسلامی و ایجاد نوعی اتحاد میان کشورهای اسلامی در سال ۱۹۶۹ تشکیل شد، هرچند که این

سازمان يك نهاد صرفاً اقتصادی نیست اما از طریق آژانسها و نهادهای فرعی اقتصادی خود، اهداف اقتصادی را نیز در بین کشورهای مسلمان

دنبال میکنند. این نهادها عبارتند از:

علل عدم موفقیت در همکاریهای اقتصادی کشورهای مسلمان عبارتند از:

(الف) عدم همکاریهای سیاسی

(ب) ب ۾ ٿيڻ جو حد مسافت

(ج) رقیب بودن کالاهای تولید

(د) اختلاف درجهي توسعه در کشورهاي منطقه

مثالها:

۱) در حال حاضر به کدام دلیل هزینه‌های تجارت در داخل و خارج مرزها کاهش می‌یابد؟

۱) راه‌های مناسب، مقررات مورد قبول بین‌المللی، دانش فنی وجود امنیت نسبی در سرزمین

۲) راه‌های مناسب، مقررات محلی، متنوع شدن کالاها، تولیدی، وجود امنیت نسبی در سرزمین

۳) گسترش جوامع، پیشرفت دانش فنی بشر، راههای مناسب، مقررات محلی

۴) دانش فني بشر، وجود امنيت نسبي در سرزمينها، مقررات بين المللی و متنوع شدن کالاهاي توليدي

پاسخ: گزینه ۱

۲) اعتقاد غالب بر این است: تجارت بین المللی، برای تمامی کشورها و مؤسسات و افراد دست‌اندارکار آن می‌تواند سودآور باشد و کشورها

میتوانند از طریق این نوع تجارت منافع زیادی را نصیب مردم خود کنند(این امر با توجه به چه چیزی امکان تحقق مییابد؟

(۱) یکسان نبودن منابع و عوامل تولید (۲) تنوع آب و هوایی و شرایط طبیعی متفاوت

۳) عدم یکسانی کشورها از نظر دسترسی به فناوری ۴) شناسایی قابلیت‌ها و توانمندی‌های تولیدی

پاسخ: گزینه ۴

۳) اگر همه ی کشورهای جهان با رعایت اصل مزیت نسبی اقدام به تولید نمایند، همگی در چه موردی بیشترین نفع را بهدست خواهند آورد؟

(۱) تولید (۲) تجارت (۳) تولید و تجارت (۴) واردات

پاسخ: گزینه ۳

۴) طرح مارشال موجب تغییر در وظایف کدام سازمان مالی جهان شده است؟

۱) صندوق بین المللی پول ۲) بانک جهانی ۳) مؤسسه مالی بینالملل ۴) سازمان بینالملل توسعه
پاسخ: گزینه ۲

۵) از کدام نظر سه کشور بنیانگذار E.C.O پشتوانهی انسانی و تواناییهای داخلی بهتری دارد؟
۱) کسب فناوری ۲) تجارت ۳) تولید ۴) گسترش بازار
پاسخ: گزینه ۳

۶- این مطلب «براین اساس، چنانچه کشوری به «دامپینگ» مبادرت ورزد یعنی کالایی را در خارج با قیمتی کمتر از داخل بفروشد سایر کشورها مجازند که با وضع عوارض «چند دامپینگ» به مقابله با آن برخیزد» مبین چه اصلی و مربوط به چیست؟

۱) اصل تسری رفتار داخلی- گات ۲) ممنوعیت برقراری محدودیتهای مقداری- گات
۳) تنظیم قواعد و مقررات صادراتی- سازمان تجارت جهانی ۴) اصل دولت کامله الوداد- سازمان تجارت جهانی
پاسخ: گزینه ۳

۷- چه کشورهایی در عرصهی اقتصاد، برای تأمین مایحتاج خود به روابط تجاری با جهان نیازمندند؟

۱) توسعهیافته ۲) عقبمانده ۳) در حال توسعه ۴) همه ی کشورها
پاسخ: گزینه ۴

40

۸- در تخصص و تقسیم کار بینالملل، چه ویژگیهایی برای تولید کالاها و خدمات مورد توجه است؟
۱) هزینه -تری کم کیفیت برتر - ۲تر (نیاز به ارز کم تر فروش بیش
- ۳تر (رفع نیازهای بیش ایجاد اشتغال همه تر جانبه - ۴تر (صادرات بیش تر واردات کم
پاسخ: گزینه ۱

- « ۹ گسترش فعالیتهای اقتصادی بخش خصوصی در کشورهای در حال توسعه» از وظایف کدام سازمان است؟

۱) مؤسسه مالی بین المللی ۲) سازمان بین المللی توسعه ۳) صندوق بین المللی پول ۴) بانک جهان
پاسخ: گزینه ۱

۱۰) مبنای انتخاب سیاستهای تجاری کشورهای مختلف جهان چیست؟

۱) سیاست داخلی ۲) وضعیت اقتصادی ۳) سیاست خارجی ۴) نوع رابطه با کشورهای دیگر

پاسخ: گزینه ۲

teach98.ir